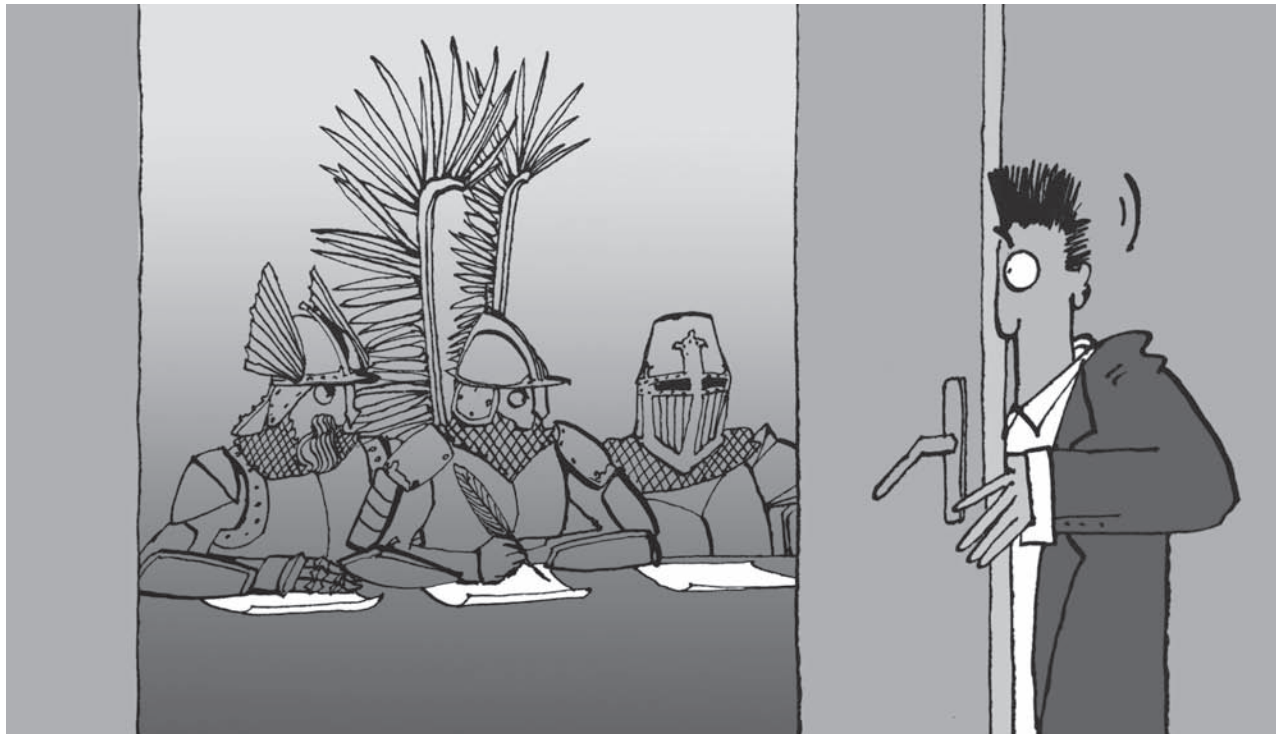

HISTORIA

Autor biuletynu: **Ewa Choraży**
Autor opracowania graficznego: **Maja Chmura**

Redaktor merytoryczny cyklu: **Joanna Dziedzic**
Redaktor z ramienia CKE: **Lucyna Grabowska**
Redaktor językowy: **Magdalena Czerkawska**
Redaktor techniczny: **Stefan Drobner**

Stan prawny na dzień 1 grudnia 2006 r.

Wydawca: **Centralna Komisja Egzaminacyjna**
Warszawa 2007

ISBN 83-7400-230-1

Łamanie tekstu:
Trzecie oko

SPIS TREŚCI

I. SUKCES ZACZYNA SIĘ OD INFORMACJI, CZYLI EGZAMINACYJNE ABC	4
1. Co sprawdza i jaka jest struktura egzaminu pisemnego z historii	4
2. Co rozumiemy przez „standardy wymagań egzaminacyjnych”	5
3. Z jakimi zadaniami/poleceniami możesz się spotkać na egzaminie	8
4. Jaki wynik uzyskasz, czyli kryteria oceniania	10
II. TRENING CZYNI MISTRZA	12
1. Jak ćwiczyć rozwiązywanie zadań z tzw. wyposażeniem	12
2. Jak ćwiczyć analizę materiałów źródłowych	20
3. Jak ćwiczyć pisanie wypracowania	22
III. UCZYMY SIĘ NA PRZYKŁADACH	25
1. Przykłady zadań egzaminacyjnych	25
2. Przykład ocenionego wypracowania	37
3. Zakończenie, czyli ostatnie wskazówki przed egzaminem	40
IV. CZYTANIE TEKSÓW ŹRÓDŁOWYCH, TWORZENIE WŁASNEJ WYPOWIEDZI	40
1. Ogólne rozumienie tekstu	41
2. Wyszukiwanie informacji o tekście	31
3. Interpretacja tekstu	45
4. Refleksja nad tekstem – tworzenie własnego tekstu	45
PRZYKŁADOWY ARKUSZ	49

Drodzy zdający!

Egzamin maturalny to w waszym życiu trzeci już egzamin zewnętrzny, który będzie zdawać. Wyniki egzaminu maturalnego mogą zadecydować o waszej dalszej edukacji, czyli o podjęciu studiów na wybranym kierunku wyższej uczelni. Zatem, pełna informacja o formie i strukturze egzaminu, a także o sposobie przygotowania się do niego jest niezwykle istotna. Wiedza o zakresie treści, umiejętności, rodzajach zadań i sposobach ich oceniania pozwoli wam na właściwe przygotowanie do egzaminu.

Egzamin z historii jest egzaminem pisemnym, który należy do grupy przedmiotów do wyboru.

Z biuletynu, który trzymacie w ręce dowiecie się, jak przebiega ów egzamin, jakie kryteria stosowane są przy jego ocenianiu. Praktyczne wskazówki – jak ćwiczyć wybrane umiejętności – są po prostu wskazówkami, które ułatwiają przygotowanie się do egzaminu.

Wymagania egzaminacyjne, a więc również i szkolne, w swoim obecnym kształcie, kładą nacisk na posługiwanie się wiedzą i wykorzystywanie jej w różnego rodzaju sytuacjach.

Kluczowe znaczenie, nie tylko w nauce, ale i w życiu, ma umiejętność korzystania z różnorodnych informacji jakie niesie ze sobą współczesna rzeczywistość.

Bez względu na to, czy zapamiętujemy wiadomości, czy też kształcimy umiejętności – ćwiczenia są niezastąpioną drogą do osiągnięcia sukcesu.

Pewne umiejętności, oceniane na egzaminie z historii, można ćwiczyć na wszystkich przedmiotach. Są to: rozumienie czytanego tekstu, analizowanie różnego rodzaju źródeł informacji, formułowanie wypowiedzi – zarówno krótkiej, jak i rozszerzonej, poprawność argumentacji, precyzja formułowania odpowiedzi. Są one podstawą poprawnego rozwiązywania zadań maturalnych ze wszystkich przedmiotów. Te umiejętności, czyli tzw. kompetencje ponadprzedmiotowe pozwolą wam odnieść sukces na każdym egzaminie. Te kompetencje, wzbogacone wiedzą historyczną, pozwolą wam odnieść sukces na egzaminie z historii.

Autor

I SUKCES ZACZYNA SIĘ OD INFORMACJI, CZYLI EGZAMINACYJNE ABC

1 CO SPRAWDZA I JAKA JEST STRUKTURA EGZAMINU PISEMNEGO Z HISTORII

Przyjrzyj się schematowi z sąsiedniej strony. Przedstawia on cechy charakterystyczne egzaminu na każdym poziomie, a także różnice między poziomami.

EGZAMIN MATURALNY Z HISTORII

POZIOM PODSTAWOWY	POZIOM ROZSZERZONY
↓ ARKUSZ	↓ ARKUSZ
(120 MIN) ↓	(180 MIN) ↓
Rozwiązanie testu zawierającego zadania otwarte i zamknięte z całego zakresu wiedzy i umiejętności dla poziomu podstawowego	1. Rozwiązanie testu zawierającego zadania otwarte i zamknięte, obejmującego cały zakres wymagań egzaminacyjnych. 2. Praca z materiałem źródłowym (analiza różnorodnych źródeł wiedzy historycznej) z co najmniej dwóch wielkich epok historycznych. 3. Pisanie własnego spójnego tekstu, na jeden spośród dwóch tematów do wyboru. Tematy są zgodne z zagadnieniem głównym arkusza, ale obejmują problemy z innych epok historycznych niż zamieszczone materiały źródłowe.

Historia wybrana jako przedmiot dodatkowy jest zdawana na poziomie rozszerzonym.

Zapamiętaj:

- **Zadania w arkuszu uwzględniają historię polityczną, historię społeczno-gospodarczą oraz historię kultury ze wszystkich epok historycznych (starożytność, średniowiecze, czasy nowożytne, wiek XIX oraz wiek XX).**
- Większość zadań w teście stanowią zadania z tzw. wyposażeniem, a więc z wykorzystaniem krótkiego tekstu źródłowego, ilustracji (ikonografii), mapy, danych statystycznych i innych źródeł wiedzy historycznej.
- **Praca nad dostarczonym materiałem źródłowym nie oznacza, że twoja własna wiedza jest ci niepotrzebna. Wręcz przeciwnie! Poprawnie zanalizować i zinterpretować źródło historyczne potrafi tylko ten, kto posiada odpowiednią wiedzę historyczną.**
- Decyzję dotyczącą wyboru poziomu musisz podjąć we wrześniu, a zweryfikować tę decyzję w terminie określonym przez MEN. W bieżącym roku szkolnym – do 7 lutego.
- Podejmując decyzję o wyborze poziomu, powinieneś zapoznać się z wymaganiami egzaminacyjnymi, rodzajem i stopniem trudności zadań oraz realnie ocenić swoje umiejętności, by osiągnąć jak najlepszy rezultat.

2 CO ROZUMIEMY PRZEZ „STANDARDY WYMAGAŃ EGZAMINACYJNYCH”

To, czego i jak się uczy my oraz to, co sprawdza egzamin, regulują odpowiednie akty prawne. Są one podstawą procesu kształcenia i podstawą opracowywania arkuszy egzaminacyjnych.

Najważniejsze akty prawne, to *Podstawa programowa kształcenia ogólnego*¹, czyli zapisy określające, jaką wiedzę i jakie umiejętności powinien opanować uczeń na danym etapie edukacji szkolnej oraz *Standardy wymagań egzaminacyjnych*², czyli zapisy regulujące m.in. treść i sposób przygotowywania zadań egzaminacyjnych.

¹ Rozporządzenie MENiS z dnia 26 lutego 2002 r. W sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2002 r. Nr 51, poz. 458) z późniejszymi zmianami.

² Rozporządzenie MEN z dnia 10 sierpnia 2001 r. W sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (Dz.U. z 2001 r. Nr 92, poz. 1020) z późniejszymi zmianami.

Poniżej przedstawiamy pewne fragmenty powyższych aktów prawnych, które mając na uwadze nasz wspólny cel (jak najwyższy wynik na egzaminie!), powinieneś poznać. Wyjaśniamy również pojęcia w nich zawarte.

Standardy osiągnięć – planowane normy wiadomości i umiejętności, które powinieneś posiadać po zakończeniu cyklu kształcenia (np. w liceum lub technikum). Są to jasno sformułowane osiągnięcia ucznia – ustalone centralnie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i zapisane w *Rozporządzeniu o podstawie programowej*.

NALEŻĄ DO NICH NASTĘPUJĄCE UMIEJĘTNOŚCI:

POZIOM PODSTAWOWY	POZIOM ROZSZERZONY
1. Umiejętność zbierania, przedstawiania i interpretowania wiedzy historycznej z wykorzystaniem różnorodnych źródeł informacji. 2. Umiejętność dokonywania ujęć przekrojowych i problemowych. 3. Rozumienie, że jednostki i grupy społeczne, w przeszłości i obecnie, w zróżnicowany sposób objaśniają i wykorzystują historię. 4. Formułowanie i uzasadnianie opinii historycznych podczas dyskusji oraz w krótkich wypowiedziach ustnych i pisemnych. 5. Wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności w życiu społecznym.	1. Wykorzystywanie pogłębionej wiedzy do opisu i oceny problemów historycznych, z uwzględnieniem zasad naukowego badania przeszłości. 2. Krytyczne analizowanie różnych interpretacji historii. 3. Formułowanie opinii i wniosków historycznych w formie obszernych wypowiedzi ustnych i pisemnych. 4. Prezentowanie wyników pracy na forum publicznym oraz obrona własnych opinii w polemice/dyskusji.

Wymienionych umiejętności nie zaprezentujesz bez użycia wiedzy historycznej. Rozporządzenie wymienia zagadnienia historyczne, które absolwent szkoły ponadgimnazjalnej powinien znać. Są one bazą, na której budowane są wymagania egzaminacyjne.

Na **poziomie podstawowym** są to następujące zagadnienia:

Świat:

1. Różnorodność cywilizacji świata w przeszłości i obecnie.
2. Postęp a kryzysy cywilizacyjne. Konflikty społeczne. Wojny, ludobójstwo, holokaust.
3. Przemiany form gospodarowania od czasów najdawniejszych po współczesną rewolucję techniczną; historyczny rozwój kultury materialnej.
4. Państwo jako podstawowa forma zorganizowania społeczeństw; przemiany państw.

Europa:

1. Fundamenty Europy; jedność i różnorodność; przemiany ideowe. Rola chrześcijaństwa w tworzeniu tożsamości europejskiej.
2. Kształtowanie się narodów Europy; ich wkład w historię; współistnienie i konflikty pomiędzy państwami.
3. Przemiany w obrębie struktur, świadomości i obyczajowości społeczeństw europejskich.

Polska:

1. Państwo polskie i przemiany jego form.
2. Uwarunkowania i przeobrażenia polskiej świadomości narodowej i politycznej.
3. Polska w dziejach gospodarki i struktur społecznych Europy.
4. Postawy jednostek oraz grup społecznych wobec potrzeb epok.
5. Wielokulturowość w dziejach Polski; współistnienie religii i wyznań; znaczenie chrześcijaństwa, w tym Kościoła katolickiego.

W przypadku **Podstawy programowej dla poziomu rozszerzonego** prezentowane powyżej problemy poszerzone zostały o następujące zagadnienia:

1. Trwałe osiągnięcia cywilizacji starożytnych i religie starożytnego Wschodu.
2. Przemiany ustrojowe w Grecji i Rzymie.
3. Powstanie i rozwój religii monoteistycznych.

4. Kręgi cywilizacji średniowiecznych, Europa a inne cywilizacje.
5. Znaczenie chrześcijaństwa w cywilizacjach średniowiecznej Europy.
6. Funkcjonowanie i struktura społeczeństw średniowiecznych.
7. Powstanie i rozwój Polski w wiekach średnich oraz znaczenie chrześcijaństwa dla powstania i rozwoju państwowości i kultury polskiej.
8. Cywilizacyjne przemiany w Europie od odrodzenia do oświecenia.
9. Nowe horyzonty; Europa wobec odmiennych kultur i systemów wartości.
10. Przeobrażenia chrześcijaństwa w XVI i XVII wieku.
11. Powstanie nowożytnej państwowości.
12. Uwarunkowania potęgi i upadku Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
13. Rewolucja przemysłowa i jej następstwa,
14. Mapa polityczna XIX-wiecznej Europy i świata.
15. Przemiany świadomości Europejczyków.
16. Procesy demokratyzacyjne i parlamentaryzm w XIX wieku.
17. Społeczeństwo polskie bez własnego państwa.
18. I i II wojna światowa – geneza, charakter i następstwa konfliktów.
19. Systemy totalitarne i ich zbrodniczy charakter.
20. Funkcjonowanie demokracji w XX wieku.
21. Ewolucja stosunków międzynarodowych i ich charakter oraz struktury ponadnarodowe w polityce i gospodarce.
22. Rewolucja techniczna XX wieku.
23. Przemiany w sferze kultury; Sobór Watykański II i encykliki papieskie.
24. Rzeczypospolita między okresem zniewolenia a niepodległością.

Tyle mówią zapisy regulujące edukację szkolną, a także wskazujące – co może sprawdzać egzamin maturalny.

Przyjrzyjmy się teraz *Rozporządzeniu o standardach egzaminacyjnych*, które określa zakres wymagań egzaminacyjnych. Standardy egzaminacyjne opisane w tym rozporządzeniu są zgodne z Podstawą programową.

Standardy wymagań egzaminacyjnych – to normy wiedzy i umiejętności ucznia wymagane na egzaminie zewnętrznym. Opracowane specjalnie dla systemu oceniania zewnętrznego, są częścią składową wymagań szkolnych.

Brzmiały one następująco:

► NA POZIOMIE PODSTAWOWYM

Obszar I standardów wymagań egzaminacyjnych

Zdający zna faktografię i terminologię historyczną w stopniu umożliwiającym rozumienie przeszłości w odniesieniu do:

- państw – ich organizacji, struktury władzy, terytorium,
- systemów politycznych,
- struktury i organizacji społeczeństw,
- życia gospodarczego,
- wydarzeń politycznych i militarnych oraz konfliktów i kryzysów społecznych, gospodarczych, religijnych i ideologicznych,
- działalności najważniejszych postaci, dynastii, grup społecznych,
- życia religijnego,
- osiągnięć cywilizacyjnych,
- osiągnięć kultury i sztuki, myśli politycznej, społecznej i filozoficznej.

Powyższa faktografia i terminologia pozwala na rozumienie przeszłości, a także stosowana jest do opisu, wyjaśniania i oceny zagadnień wskazanych przez Podstawę programową (przedstawionych powyżej).

Obszar II standardów wymagań egzaminacyjnych

Zdający stosuje faktografię i terminologię historyczną do wyjaśnienia procesu historycznego:

- umieszcza opisywane wydarzenia w czasie i w przestrzeni,
- wskazuje przyczyny i skutki wydarzeń,
- przeprowadza hierarchizację faktów,
- uwzględnia zmiany zachodzące w czasie,
- uogólnia fakty,
- wskazuje cechy charakterystyczne poszczególnych epok i okresów historycznych,
- korzysta z różnorodnych źródeł wiedzy historycznej – wyszukuje informacje.

Obszar III standardów wymagań egzaminacyjnych

Zdający przedstawia oraz ocenia wydarzenia i zjawiska historyczne, formułując przejrzystą i logiczną wypowiedź pisemną:

- porównuje, czyli wskazuje różnice i podobieństwa między wydarzeniami historycznymi,
- formułuje oceny,
- uzasadnia sformułowane oceny.

► NA POZIOMIE ROZSZERZONYM

Jak wyżej, a ponadto:

Obszar I standardów wymagań egzaminacyjnych

Wiadomości, które uczeń posiada i rozumie (patrz poziom podstawowy), poszerzone o zagadnienia opisane w treściach Podstawy programowej na poziomie rozszerzonym, cytowane powyżej.

Obszar II standardów wymagań egzaminacyjnych

Uczeń:

- korzysta z różnorodnych źródeł wiedzy historycznej – wyszukuje i interpretuje informacje zgodnie z warsztatem historycznym,
- wskazuje związki pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego (polityką, gospodarką, kulturą) w przeszłości.

Obszar III standardów wymagań egzaminacyjnych

Uczeń:

- porównuje, czyli wskazuje różnice i podobieństwa między zjawiskami i procesami,
- krytycznie analizuje i ocenia różne interpretacje historii.

3 Z JAKIMI ZADANIAMI/POLECENIAMI MOŻESZ SIĘ SPOTKAĆ NA EGZAMINIE

Z rodzajami zadań, które można znaleźć w arkuszach egzaminacyjnych spotykałeś się już niejednokrotnie: na egzaminie gimnazjalnym, wcześniej – na sprawdzianie, a także na klasówkach szkolnych. Żeby uporządkować informacje na ten temat, wymienimy i krótko opiszemy wszystkie typy zadań, które występują w zestawach maturalnych.

W każdym arkuszu znajdują się zadania sprawdzające opanowanie wymagań z zakresu wszystkich trzech obszarów standardów.

Rodzaje i formy zadań występujących w arkuszach egzaminacyjnych są następujące:

1. **Zadania „prawda – fałsz”** – zadania te polegają na rozstrzygnięciu, czy zawarte w nich stwierdzenie jest prawdziwe, czy fałszywe.

W teście maturalnym jedno zadanie może zawierać kilka zdań, których prawdziwość należy określić.

2. **Zadania tzw. wielokrotnego wyboru** – musisz wybrać spośród wielu podanych odpowiedzi jedną poprawną. Jeśli wybór będzie wymagał większej liczby odpowiedzi, stosowna informacja podana będzie w poleceniu.
3. **Zadania „na dobieranie”** – powinieneś poprawnie zestawić hasła umieszczone w jednej kolumnie z informacjami umieszczonymi w drugiej kolumnie.
W arkuszu egzaminacyjnym obowiązuje zasada – jeden do jednego. Jeżeli jest inaczej, to w poleceniu podana będzie odpowiednia informacja.
4. **Zadania „z luką”** – w wolne miejsca tekstu (luki) wpisujesz brakujący wyraz. Zadanie takie wymaga precyzyjnej odpowiedzi. Zwykle brakujący wyraz – to tylko jedna poprawna odpowiedź.
5. **Zadania krótkiej odpowiedzi** – powinieneś udzielić krótkiej odpowiedzi. Jedno- lub kilkuwyrazowej, czasem jest to zdanie lub kilka zdań. Miejsce pozostawione na odpowiedź jest zazwyczaj ograniczone. Nie rozpisuj się. Egzaminator i tak będzie uwzględniał tylko te informacje, których wymaga polecenie.
6. **Zadania rozszerzonej odpowiedzi** – w tym zadaniu możesz zaprezentować pełny wachlarz umiejętności. Powinieneś udzielić kilkunasto/kilkudziesięciozdaniowej odpowiedzi. Takim zadaniem jest np. wypracowanie. Zadanie to stwarza okazję do zaprezentowania szerokiej wiedzy na dany temat. Pozwala również stwierdzić, czy potrafisz podać odpowiedź wyczerpującą, logiczną, przejrzystą i oczywiście poprawną pod względem zastosowanej wiedzy i terminologii.

Zasadniczą częścią każdego zadania jest polecenie. Wskazuje ono bezpośrednio na czynność, którą musisz wykonać. Za poprawne wykonanie tej właśnie czynności otrzymasz punkty.

Niektóre polecenia poprzedza krótkie wprowadzenie, niezbędne do przedstawienia sytuacji, której dotyczy zadanie.

Czasowniki użyte przez konstruktora zadania wskazują, jaką czynność należy wykonać i co za tym idzie – jaka umiejętność będzie w zadaniu oceniana.

Poniższa tabela prezentuje niektóre czasowniki, używane przy konstruowaniu zadań wraz z wyjaśnieniem.

POLECENIE (CZYNNOŚĆ DO WYKONANIA)	CZEGO OCZEKUJE AUTOR ZADANIA (OCZEKIWANA ODPOWIEŹ)
Nazwij, wymień, podaj	Wyłącznie nazwa, nazwiska lub daty bez opisu czy charakterystyki.
Wskaż, rozróżnij, wybierz z..., przyporządkuj, określ	Wskaż, rozpoznaj, wybierz tylko te, które spełniają warunki polecenia, dobierz parami odpowiadające sobie elementy.
Opisz, napisz, omów, przedstaw	Opisz obiekt, przebieg wydarzenia, procesu, istotę wydarzenia, procesu. Posługuj się terminologią historyczną; sytuuj wydarzenia w czasie i przestrzeni. Ogranicz się do zakresu wymaganego treścią zadania (np. jednym zdaniem, w kilku zdaniach, opisz określony, wskazany, etap procesu).
Wyjaśnij, udowodnij, uzasadnij, wykaż, wytłumacz	Wykaż związki przyczynowo-skutkowe we wskazanym zakresie. Wyjaśnij proces, wydarzenie – nie opisuj przebiegu. Dokonaj właściwej selekcji materiału faktograficznego. Dobierz odpowiednie argumenty.
Porównaj	Wskaż podobieństwa i (lub) różnice między obiektami, wydarzeniami lub procesami – we wskazanym zakresie.

POLECENIE (CZYNNOŚĆ DO WYKONANIA)	CZEGO OCZEKUJE AUTOR ZADANIA (OCZEKIWANA ODPOWIEŹ)
Wyjaśnij na podstawie tabeli, schematu, wykresu, zanalizuj tabelę	Wyjaśnij oznaczenia; opisz dynamikę wydarzeń i procesu po prześledzeniu podanych zmiennych. Wyjaśnij wzajemne zależności.
Oceń	Wydaj opinię na podstawie analizy danych, źródeł. Dobierz i uporządkuj informacje według określonego kryterium, skonstruuj logiczną i spójną samodzielną opinię. Odnies się krytycznie do tekstu. Wskaż niespójności, błędy logiczne, niewłaściwą metodykę, oddziel fakty od opinii itd.

JAK CZYTAĆ POLECENIA?

(„Pisanie ze zrozumieniem konsekwencją czytania ze zrozumieniem”)

Zanim podejmiesz trud zmierzania się z zadaniem:

- przeczytaj uważnie polecenie,
- zwróć uwagę na czynność, którą powinienes wykonać,
- zapoznaj się bardzo dokładnie z wprowadzeniem, niezbędnym do przedstawienia sytuacji, której dotyczy zadanie,
- skoncentruj się na wykonaniu wskazanej czynności,
- sprawdź, czy polecenie zawiera ograniczenie liczby przykładów, które powinienes zawrzeć w odpowiedzi (tylko tyle, liczone od pierwszego przykładu, będzie podlegać ocenie).

4 JAKI WYNIK UZYSKASZ, CZYLI KRYTERIA OCENIANIA

System punktacji w arkuszu na poziomie podstawowym został skonstruowany w myśl zasady „jedna operacja (jeden element odpowiedzi) – jeden punkt”. Od tej reguły spotykamy czasami odstępstwa. W przypadku zadań wymagających opisów stosuje się czasami 2 punkty, co powinno umożliwić odróżnianie niepełnych, lecz poprawnych odpowiedzi (1 pkt) od odpowiedzi w pełni poprawnych (2 pkt). W arkuszu na poziomie rozszerzonym niektóre zadania za 1 punkt wymagają wykonania kilku czynności.

1. Zawsze są przyznawane tylko całe punkty.
2. Punkty są przyznawane tylko za odpowiedź adekwatną do polecenia.
3. W przypadku zadań otwartych – maksymalną liczbę punktów można uzyskać za odpowiedź, która jest:

- ➔ wyłącznie na temat,
- ➔ konkretna, logiczna i spójna,
- ➔ poprawna terminologicznie i językowo, precyzyjna.

4. Zbędne (niepotrzebne, niewymagane w poleceniu) fragmenty odpowiedzi uniemożliwiają niejednokrotnie wystawienie maksymalnej liczby punktów; szczególnie, gdy w zapisanych bez potrzeby dodatkowych informacjach znajdują się błędy, lub gdy informacje są ze sobą sprzeczne.
5. Odpowiedź inna niż w schemacie punktowania traktowana jest indywidualnie, z uwzględnieniem wartości merytorycznej i poprawności rozumowania. Przyznaje się za nią odpowiednią liczbę punktów, w zależności od tego, w jakim stopniu jest poprawna i wyczerpująca.

6. Ocena wypracowania proponowana w Informatorze jest oceną punktową, przyznawaną według następujących zasad:

- wartość merytoryczna i językowa wypowiedzi jest oceniana według koncepcji czterech poziomów (przedstawionej poniżej),
- praca zostaje zakwalifikowana do odpowiedniego poziomu w zależności od tego, jakie kryteria spełnia,
- im większa wartość pracy, do tym wyższego poziomu zostaje zakwalifikowana,
- przy przyznawaniu punktów na określonym poziomie uwzględniana jest również poprawność językowa, stylistyczna, a także estetyka pracy,
- praca, która nie spełnia wymogów I poziomu jest oceniana na 0 pkt.

Poprawnie napisana praca z historii jest odpowiednio skonstruowana; składa się ze wstępu, rozwinięcia i zakończenia. Obok strony merytorycznej (treści), powinien również czuwać nad poprawnością językową i stylistyczną oraz zadbać o estetykę pracy. Taką pracę prezentujemy w III części publikacji.

Poniżej zamieszczamy wymagania na wspomniane wyżej poziomy.

Poziom I Zdający umieścił wydarzenia odpowiednio w czasie i w przestrzeni. Przedstawił niezbędne fakty i pojęcia związane z postawionym problemem. Komentarz: <i>Oczekiwania wobec zdającego to: podstawowe dla zrozumienia tematu fakty i związki pomiędzy nimi.</i>	1–5 pkt
Poziom II Zdający wykorzystał posiadaną wiedzę do opisu problemu, selekcjonując fakty, wiążąc je ze sobą i opisując różne zależności między nimi. Komentarz: <i>Od zdającego oczekuje się poszerzenia faktografii oraz prostych operacji związanych z tzw. myśleniem historycznym, czyli: selekcjonowaniem i hierarchizowaniem faktów (wybór informacji istotnych dla tematu i tych najważniejszych), przedstawieniem związków przyczynowo-skutkowych oraz odpowiedniego stosowania terminologii historycznej.</i>	6–10 pkt
Poziom III W formie zwartej, syntetycznej wypowiedzi zdający podjął próbę wyjaśnienia problemu, analizując procesy historyczne i uwzględniając ich złożoność. Komentarz: <i>Zdający powinien przedstawić złożoność procesów historycznych (różne sfery procesu: polityczną, gospodarczą, kulturową, społeczną, różnorodność ich przemian), wykazać się umiejętnościami posługiwania się wiedzą, tzw. myśleniem historycznym, umieszczać zjawiska w szerokim kontekście (np. międzynarodowym).</i>	11–15 pkt
Poziom IV Uczeń samodzielnie przedstawił i ocenił problem, korzystając z różnych źródeł informacji oraz własnych doświadczeń i refleksji, uwzględniając zasady naukowego badania przeszłości. Komentarz: <i>Od zdającego oczekuje się poprawnie skonstruowanej, pogłębionej analizy historycznej, odpowiednio uargumentowanych własnych wniosków i refleksji oraz odwoływania się do różnych źródeł informacji (istotna jest znajomość historiografii).</i>	16–20 pkt

II TRENING CZYNI MISTRZA

*Słyszę i zapominam,
widzę i pamiętam,
robię i rozumiem*
Konfucjusz

Zapamiętaj!

Uczenie się nie jest magazynowaniem przez system pamięci informacji z określonej dziedziny. Uczenie się polega na nabywaniu wprawy w wykonywaniu pewnych czynności.

Wraz z powtarzaniem/ćwiczeniem rozwiązywania danego typu zadań następuje modyfikacja i doskonalenie mechanizmów uczenia się. Umiejętności doskonalą się dzięki treningowi.

1 JAK ĆWICZYĆ ROZWIĄZYWANIE ZADAŃ Z TZW. WYPOSAŻENIEM

Szczególną pozycję w testach egzaminacyjnych (zarówno na poziomie podstawowym, jak i rozszerzonym) **zajmują zadania z tzw. wyposażeniem**. Wyposażenie może być różnorodne. Przykładowe zadania, wraz ze wskazówkami, jak ćwiczyć poprawność ich rozwiązywania prezentujemy poniżej.

Uwagi ogólne:

Zarówno mapa, jak i obraz – ikonografia, to źródła, które trzeba odpowiednio przeczytać, przeanalizować.

Ze źródła musisz wydobyć **wszystkie** dostępne informacje o faktach. **Efektywność czytania zależy od ogółu twoich doświadczeń.**

Ważne czynniki dojrzałości do czytania to m.in. inteligencja, dojrzałość językowa, czyli dobre posługiwanie się językiem, stosunkowo bogaty zasób słów, znajomość odpowiedniej terminologii.

Umiejętność wydobywania i zrozumienia istotnego sensu tekstu, czy jakiegokolwiek innego przekazu wymaga od ciebie zdolności dokonywania porównań, uogólnień, ocen oraz wyboru.

Twoja wiedza historyczna (pozaźródłowa) pozwoli ci odpowiednio je zinterpretować.

Podobnie jak rozwiązywałeś w szkole zadania z matematyki, spróbuj informacje będące treścią zadania z historii rozdzielić na te, które w zadaniu są zawarte („dane”) i te, których poszukujesz („szukane”).

Treść źródła wskaże ci „dane” – znajdź je, „szukane” zaś wskaże ci polecenie – zastanów się, czego od ciebie oczekują konstruktorzy zadań.

▣ Zadania z mapą

Umiejętność pracy z mapą kształcona jest na wszystkich etapach edukacji i należy do podstawowych umiejętności sprawdzanych na egzaminie maturalnym.

Przystępując do pracy z każdą mapą, musisz przede wszystkim przeczytać jej tytuł (chyba że sam powinieneś go zaproponować), określić obszar, jaki ona obejmuje, tematykę, której dotyczy. Uważne przeczytanie legendy pozwoli na identyfikację obiektów na mapie, na rozpoznanie cech zjawisk, które mapa przedstawia. Mapy najczęściej wykorzystywane są do określenia zasięgu lub natężenia zjawisk, przebiegu wydarzeń/procesów w przestrzeni, określania związków przestrzennych, zakresu zmian, oceny skutków występowania zjawisk.

Zadania, w których wykorzystywana jest mapa dotyczą wszystkich wyżej wymienionych sytuacji.

Przykład 1³

Przeanalizuj treść zamieszczonej poniżej mapy (łącznie z legendą – objaśnieniami) i zaproponuj dla niej tytuł.

Uwaga: tytuł powinien zawierać określenie tematu i czasu.

DANE (INFORMACJE BĘDĄCE WYNIKIEM CZYTANIA MAPY)	SZUKANE (PYTANIA BĘDĄCE WYNIKIEM CZYTANIA POLECENIA)
- Terytorium – Europa Płd., Azja Mniejsza. - Zaznaczone granice państw (Królestwo Francji, Cesarstwo, Królestwo Polskie, Królestwo Węgierskie, Cesarstwo Bizantyjskie, Królestwo Burgundii, na Półwyspie Apenińskim – oznaczenie – Italia). - Widoczne trasy wypraw (w Europie – kilka, w Azji – jedna), trasa kończy się w Edessie i w Antiochii. - W legendzie znajdujemy objaśnienia oznaczeń poszczególnych tras wraz z imionami/nazwiskami. - Imiona/nazwiska – to bohaterowie/przywódcy wydarzeń oznaczonych na mapie.	- Co widzimy na mapie – jakie wydarzenia są na niej przedstawione? - Kiedy przedstawione wydarzenia miały miejsce?

Komentarz:

Powyższa mapa ma charakter dynamiczny. Przedstawia przebieg wydarzeń. Wyżej wymienione informacje wskazują, że treścią mapy są wyprawy krzyżowe, ale zauważ – na pewno nie wszystkie. Przywódcy i oznaczone trasy wskazują na pierwsze wyprawy (wyprawa ludowa i I wyprawa rycerska).

³ Zamieszczone w tekście przykładowe zadania są fragmentami arkuszy egzaminacyjnych. Zadanie z Arkusza I, maj 2006, www.cke.edu.pl.

Przykład 3⁵

Wstaw w wyznaczone pod mapą miejsce numer właściwego podpisu wybranego spośród zamieszczonych poniżej.

Źródło: opracowanie własne.

1. Rzeczpospolita przed I rozbiorem
2. Rzeczpospolita po I rozbiorze
3. Księstwo Warszawskie w 1812 roku
4. Królestwo Polskie w 1815 roku

Komentarz:

Mapa, z którą masz do czynienia, to mapa o charakterze statycznym. Przedstawia kontury granic państw europejskich w danym momencie historycznym. Podkreślony kontur i możliwe do wyboru tytuły wskazują, że autor pyta o formę państwowości polskiej. Na pewno nie jest to Rzeczpospolita przed, czy po I rozbiorze. Nie jest to też Królestwo Polskie, gdyż w granicach oznaczonego państwa znajduje się Wielkopolska.

Wniosek: wybieramy podpis nr 3 – Księstwo Warszawskie w 1812 r.

▣ ZADANIA ZE ŹRÓDŁAMI IKONOGRAFICZNYMI (Z GRECKIEGO *EIKON* – OBRAZ)

W XX w. ikonografia stała się metodą badawczą, która łącząc analizę stylu z analizą obrazu, wyjaśnia symboliczne i alegoryczne przedstawienia. Teoretyczne podstawy takiej metody badawczej zmierzają w kierunku odczytania treści dzieła sztuki jako zjawiska historycznego. Zjawiska odzwierciedlające sytuację polityczną, społeczną, ideologiczną i artystyczną. Ikonografia to także nauka pomocnicza historii.

Świat graficznych przedstawień niesie za sobą dwustopniowe wymagania:

- „przeczytanie” źródła, odnalezienie i zrozumienie symbolu,
- konieczność powiązania symbolu z pozaźródłową wiedzą o fakcie.

⁵ Zadanie z Arkusza I, styczeń 2006, www.cke.edu.pl.

Przykład 4⁶

Odpowiedz, z którego roku pochodzi zamieszczony poniżej plakat. Podkreśl odpowiednią datę. Następnie nazwij postaci przedstawione na tym plakacie i wyjaśnij powody, dla których autorzy tego plakatu umieścili na nim właśnie te dwie postaci.

Źródło: „Mówią wieki”, Ów rok 1812, numer specjalny, Warszawa 2002, s. 14.

A. Plakat ten powstał w roku

- a) 1938.
- b) 1939.
- c) 1940.
- d) 1941.

B. Postaci przedstawione na plakacie to:.....

C. Wyjaśnienie odnoszące się do zamieszczonych na plakacie dwóch postaci.

.....

Komentarz:

Kolejne podpunkty (A, B) kierują rozumowaniem zdającego. Jedyny możliwy do wybrania rok to 1941 (atak Hitlera na ZSRR).

Identyfikowane postaci to, na pierwszym planie Hitler, na drugim – Napoleon – jako cień.

Wydarzenia 1812 roku są tłem dla wydarzeń 1941.

Co zatem autor plakatu przekazał takim zestawieniem postaci, w 1941 roku?

Odpowiedź: Przegrana Napoleona w wojnie z Rosją pozwala przewidzieć przegraną Hitlera.

▣ ZADANIA Z WYKORZYSTANIEM ŹRÓDEŁ STATYSTYCZNYCH

Ważnym źródłem informacji, często wykorzystywanym w konstruowaniu zadań historycznych, są dane statystyczne. Mogą one być prezentowane na wykresach, diagramach, schematach, najczęściej jednak przedstawiane są w formie tabeli. Rozpoczynając analizę tabeli, należy przeczytać jej tytuł, zapoznać się ze wskaźnikami, jednostkami i wreszcie wartościami danych wskaźników.

Uwaga: Jeżeli polecenie wskazuje na konieczność porównania i wyciągnięcia wniosków, to znaczy, że nie należy omawiać danych z tabeli (to jest ogniwo pośrednie, które musisz przeprowadzić rozumowo), ale należy wyciągnąć wnioski i je zapisać.

⁶ Zadanie z Arkusza I, maj 2006, www.cke.edu.pl.

Przykład 5⁷

Posługując się przytoczonymi w tabeli danymi, odpowiedz na dwa pytania (A, B).

Tab. Ludność większych miast w Polsce (1931 r.). Język ojczysty. Wyznanie (dane w tysiącach)

WYSZCZEGÓLNIENIE	WARSZAWA	ŁÓDŹ	LWÓW	POZNAŃ	KRAKÓW	WILNO
	LUDNOŚĆ W TYSIĄCACH					
OGÓŁEM 1931 R.	1171,9	604,6	312,2	246,5	219,3	195,1
JĘZYK OJCZYSTY						
Polski	826,2	357,0	198,2	238,2	171,2	128,6
Ukraiński (i ruski)	1,3	0,1	35,1	0,2	1,0	0,2
Białoruski	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0	1,7
Rosyjski	4,0	0,9	0,5	0,2	0,1	7,4
Niemiecki	1,9	53,5	2,5	6,4	0,7	0,6
Żydowski	333,3	191,7	75,3	1,1	45,8	54,6
Inny i nie podany	4,6	1,3	0,6	0,4	0,5	2,0
WYZNANIE (RELIGIE I WYZNANIA)						
Rz.-kat.: obrządek łac.	783,9	340,2	157,5	236,8	159,4	126,0
Rz.-kat.: obrządek gr.	1,0	0,3	49,8	0,4	1,6	0,3
Prawosławne	9,0	2,1	1,1	0,5	0,3	9,3
Ewangelickie	21,2	56,1	3,6	6,5	1,1	1,8
Inne chrześcijańskie	1,1	2,7	0,3	0,2	0,2	2,1
Mojżeszowe	352,7	202,5	99,6	2,0	56,5	55,0
Inne niechrześcijańskie	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5
Nieokreślone	2,8	0,7	0,3	0,1	0,2	0,1

Źródło: Mały rocznik statystyczny 1939, Warszawa 1939, s. 37–38.

A. W tabeli liczba ludności wyznania mojżeszowego, w każdym z miast, jest większa od liczby ludności deklarującej język żydowski jako ojczysty. Wyjaśnij, o czym świadczą te różnice.

Odpowiedź:

np. Część wyznawców judaizmu za swój język ojczysty uznała inny niż żydowski, co jest dowodem ich asymilacji w innym środowisku (głównie polskim).

B. Sformułuj wniosek wynikający z porównania danych dotyczących liczby ludności deklarującej język polski jako ojczysty z liczbą ludności deklarującej wyznanie rzymskokatolickie obrządku łacińskiego.

Odpowiedź:

np. W każdym z miast liczba ludności wyznania rzymskokatolickiego jest mniejsza od liczby ludności deklarującej język polski jako ojczysty. Nie wszyscy Polacy byli więc katolikami.

Komentarz:

Nie pisz, że wyznawców katolicyzmu jest więcej niż tych, którzy deklarują język polski jako ojczysty – to nie jest żaden wniosek. To jest zwyczajne przeczytanie danych z tabeli.

⁷ Zadanie z Arkusza I, maj 2006, www.cke.edu.pl.

Analiza źródeł statystycznych zmierza do:

- ➔ odczytania informacji (stwierdzenia jak było),
- ➔ porównania przedstawionych danych (gdzie i kiedy zanotowano wartości najwyższe lub najniższe, gdzie jest podobnie, gdzie odmiennie),
- ➔ interpretowania, czyli wiązania informacji z posiadaną wiedzą (np. dlaczego tak jest),
- ➔ wnioskowania na podstawie pozyskanych informacji.

Uwaga:

Analizując dane, zwróć uwagę na ich układ w tabeli. Jeśli dane ułożono chronologicznie, warto odszukać wartości najwyższe i najniższe, prześledzić dynamikę zmian w czasie, wielkość oraz kierunek zmian (rosną czy maleją).

Jeśli dane ułożono obszarowo, zwróć uwagę na to, który z obszarów osiąga wartości najwyższe, a który najniższe, jaka jest tendencja zmian, jakie widzisz różnice między obszarami, gdzie wartości przedstawiają największą lub najmniejszą dynamikę zjawiska lub procesu.

ZADANIA ZE ŹRÓDŁAMI GENEALOGICZNYMI

Genealogia – to jedna z nauk pomocniczych historii, zajmująca się badaniem powiązań rodzinnych, pochodzeniem rodów, formy dziedziczenia itd. Może prowadzić badania nad szerszą grupą społeczną.

Korzystanie ze źródeł genealogicznych daje różnorodne możliwości. Dlatego są one jednym z podstawowych źródeł pozwalających na badanie przeszłości.

Chronologie życia i pochodzenie ustalimy poprzez m.in.:

- pochodzenie imienia i nazwiska (często są to tylko domysły),
- daty: urodzin lub śmierci, objęcia urzędu,
- akty chrztu i pogrzebu (odbywały się w zależności od tego, do jakiego stanu dana osoba należała),
- kroniki, wszelkie dokumenty i wzmianki,
- metryki (XV w.), pomniki, nagrobki.

Istotnym elementem wpływającym na tworzenie się grup społecznych są **związki wpływające z pokrewieństwa**. Współczesna historiografia zwykła szukać przyczyn tworzenia się owych grup.

Badając związki wynikające z pokrewieństwa, można dokonywać klasyfikacji poszczególnych jednostek, ale także anonimowego najczęściej społeczeństwa. Na tok dziejów ma wpływ nie tyle indywidualna działalność człowieka, ile jego działalność w ramach społeczeństwa⁸.

Zadania maturalne mogą zawierać pytania o pokrewieństwa i powinowactwo.

Pokrewieństwo:

w linii prostej – dziadek, syn, wnuk, babka, córka, wnuczka,

w linii bocznej – stryj, siostrzeniec, ciotka, siostrzenica.

Powinowactwo jest konsekwencją małżeństwa i jest stosunkiem jednego małżonka do krewnych drugiego małżonka.

Stopnie pokrewieństwa – to odległości genealogiczne pomiędzy dwoma krewnymi.

Pytania tego typu (szczególnie w odniesieniu do rodów panujących) są ważne ze względu na państwowy wymiar polityki dynastycznej.

Dla badań genealogicznych podstawowe znaczenie ma ustalenie pokrewieństwa, powinowactwa, chronologii niektórych wydarzeń zachodzących w życiu człowieka, przynależności klasowej czy stanowej, stan majątkowy, wreszcie zawód, wyznanie czy dziedzictwo. W tego rodzaju ustaleniach tkwi sens uprawiania genealogii. Dane te są niezmiernie ważne dla historyka.

Podstawowymi znakami umownymi stosowanymi w genealogii są:

- * – urodzony,
- † – zmarł,
- ∞ – stan małżeński.

⁸ J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2004, s. 70.

Drzewa genealogiczne, czyli zestawienia osób pochodzących od jednej i tej samej pary małżeńskiej, lub od jednego i tego samego protoplasty, mają charakterystyczny układ.

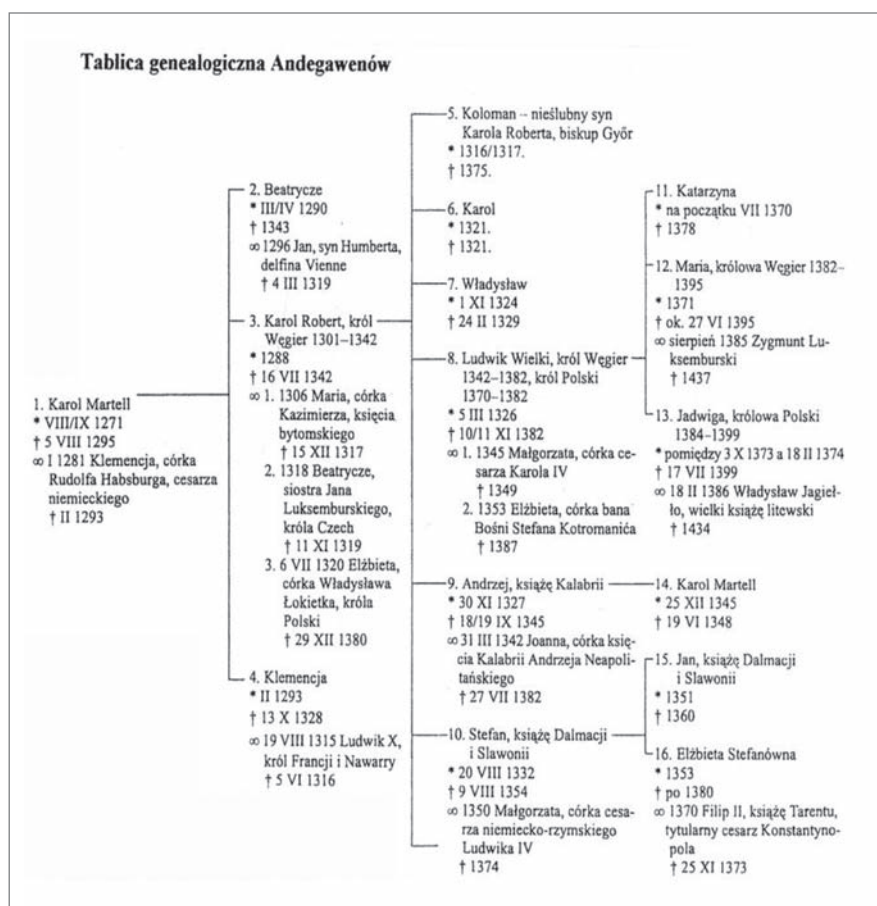
W zadaniach egzaminacyjnych stosowane są często tablice genealogiczne, w których podobnie jak w przypadku drzewa przedstawia się osoby pochodzące od danego protoplasty.

Przykład 6⁹

Przeczytaj zamieszczony fragment Kroniki Jana z Czarnkowa i zapoznaj się z tablicą genealogiczną Andegawenów, a następnie odpowiedz na pytania A, B, C.

Za czasów Karola, ojca wspomnianego króla Ludwika, najjaśniejszy król polski Kazimierz [...] zamyslił prosić o pomoc wspomnianego Karola, który siostrę jego miał za żonę. Gdy to uczynił [...] rzeczony król z pochodzenia Francuz, człowiek bardzo mądry, [...] pierwaj nim obiecał dać mu pomoc orężną, rozważył, jakich by się mógł spodziewać zysków lub korzyści. Król Kazimierz, zwiedziony radą swoich, jak mniemał, wiernych doradców, oświadczył Karolowi, królowi węgierskiemu, że w razie gdyby nie miał syna – a miał już dwie córki z małżonki swej Litwinki – chciałby przeznaczyć swoje Królestwo Polskie jego pierworodnemu synowi Ludwikowi, jako swemu [...] siostrzeńcowi. Miał bowiem wtedy wspomniany król Karol trzech synów: Ludwika, Andrzeja i Stefana i postanowił sobie w duchu, że Ludwika w Polsce, Andrzeja na Sycylii, a Stefana na Węgrzech uczyni królami.

Źródło: „Kronika Jana z Czarnkowa”, Kraków 1996, s. 27–28.

Źródło: „Genealogia Andegawenów węgierskich”, Kraków 1999.

A. Odpowiedz, kim był dla Ludwika Węgierskiego Władysław Łokietek, a kim Kazimierz Wielki (określ pokrewieństwo).

Władysław Łokietek

Kazimierz Wielki

⁹ Zadanie z Arkusza I, maj 2006, www.cke.edu.pl.

B. Czy losy synów króla Karola Roberta Andegaweńskiego (Ludwika i Stefana) przebiegły zgodnie z przedstawionymi w Kronice planami ich ojca? Odpowiedź poprzyj informacjami uzyskanymi z tablicy genealogicznej.

Ludwik Andegaweński

Stefan Andegaweński

C. Określ, jaki był stosunek kronikarza do zawartej umowy między królem Polski a królem Węgier. Odpowiedź poprzyj odpowiednim cytatem (wpisz go poniżej).

.....

Komentarz:

Przeczytany fragment *Kroniki Jana z Czarnkowa* przedstawia plany króla Karola Roberta Andegaweńskiego względem swoich dzieci. Tablica genealogiczna zawiera dane dotyczące: daty urodzin i śmierci, zawieranych małżeństw, sprawowanej funkcji, miejsca panowania. Można z niej odczytać, jakie role przypadły w życiu poszczególnym Andegawenom.

C – o negatywnych odczuciach kronikarza świadczą określenia typu: *zwiedziony radą, czy jak mnie-mał wiernych doradców*. Taki zapis sugeruje, iż doradcy nie byli wierni, króla zwodzili – oszukali, zatem umowa (którą doradzili) nie mogła być właściwa.

Odpowiedzi:

A. Władysław Łokietek – *dziadek*

Kazimierz Wielki – *wuj*

B. Ludwik Andegaweński – *tak, zgodnie, został bowiem królem Polski*

Stefan Andegaweński – *nie, nie został królem Węgier, królem Węgier został Ludwik*

C. *Kronikarz jest niechętny tej umowie, cytat: „Król Kazimierz, zwiedziony radą, swoich, jak mniemał, wiernych doradców”...*

2 JAK ĆWICZYĆ ANALIZĘ MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH

Czytamy w różnym celu i z różnego powodu. Każda sytuacja wymagająca przeczytania jakiegoś tekstu może być inna i nieść za sobą inne wymagania.

Uwaga!

Zastanów się, czy poprzez informację – czytam ze zrozumieniem – rozumiesz to samo, co autorzy wymagań szkolnych i egzaminacyjnych oraz autorzy zadań egzaminacyjnych.

- Czytanie rozpoczyna się od postrzegania tekstu, od jego analizy, zrozumienia znaczeń odczytywanych wyrazów, ale na tym się nie kończy.
- Czytamy po to, by zdobyć pewne informacje, wiadomości, by ustalić poszczególne fakty i poglądy. Celem tzw. **czytania krytycznego** jest ocena wiarygodności informacji zawartych w tekście (patrz powyższy przykład zadania). Obejmuje ono poszukiwanie ważnych materiałów, ocenę przedstawionych danych, odnalezienie źródeł, na jakie autor się powołuje, porównanie stopnia wiarygodności tych źródeł oraz syntezę spostrzeżeń i faktów uzyskanych w czasie czytania, wymaga od osoby czytającej umiejętności sformułowania własnej opinii, wniosków, odniesienia się do tekstu.
- **Czytanie twórcze (kreatywne)** należy uznać za najwyższą formę czytania. Oznacza, że na podstawie przeczytanego tekstu wysnujemy nowe idee, zaczerpniemy pomysły do nowej działalności, ujrzymy i odkryjemy nowe problemy, postawimy nowe pytania i dojdziemy do odkrycia nowych myśli i uczuć, będziemy przetwarzać dane, rozwijać zawarte w tekście myśli, wyjaśniać je, uzasadniać i porównywać.

Zauważ, że w pojęcie „rozumienie czytanego tekstu” wpisane są wymagania określone standardem II i III, czyli np.:

- korzystanie z różnorodnych źródeł wiedzy historycznej – wyszukiwanie informacji,
- umieszczanie opisywanych wydarzeń w czasie i w przestrzeni,
- wskazywanie przyczyn i skutków wydarzeń,

- przeprowadzanie hierarchizacji faktów,
- uwzględnianie zmian zachodzących w czasie,
- uogólnianie faktów,
- wskazywanie cech charakterystycznych poszczególnych epok i okresów historycznych,

lub

- korzystanie z różnorodnych źródeł wiedzy historycznej – wyszukiwanie i interpretowanie informacji zgodnie z warsztatem historycznym,
- wskazywanie związków pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego (polityką, gospodarką, kulturą) w przeszłości.

Analizując tekst, możesz ćwiczyć wiele umiejętności i równocześnie sprawdzać stopień zrozumienia danego tekstu. Oto kilka przykładów:

- ➔ wyszukiwanie określonych informacji w tekście,
- ➔ wyjaśnianie wskazanych wyrażeń poprzez zastąpienie ich innymi,
- ➔ dokonanie selekcji informacji zawartych w tekście,
- ➔ odróżnienie komentarza od informacji,
- ➔ szukanie argumentów potwierdzających, czy dany fragment jest prawdą historyczną czy opinią,
- ➔ budowanie planu tekstu, nadawanie tytułów fragmentom tekstu,
- ➔ podanie głównej myśli zawartej w tekście,
- ➔ przedstawienie głównej myśli tekstu,
- ➔ ocena danych zawartych w tekście (badanie, czy nie są ze sobą sprzeczne),
- ➔ przedstawienie treści w formie graficznej, symbolicznie, w tabeli, na wykresie, na schemacie,
- ➔ określenie przyczyn lub skutków opisanych wydarzeń, procesów,
- ➔ wskazanie w tekście opisów, interpretacji, porównań lub fragmentów pełniących inne funkcje,
- ➔ praktyczne wykorzystanie informacji z tekstu,
- ➔ określanie rodzaju źródeł (normatywne, opisowe),
- ➔ ustalanie wiarygodności źródła (czas, miejsce i okoliczności powstania, wiadomości o autorze).

Sprawdzanie tych właśnie umiejętności jest treścią zadań, z którymi spotkasz się na egzaminie.

Przykład 7¹⁰

Przeczytaj poniższy fragment pracy angielskiego historyka Arnolda J. Toynbee’ego, a następnie sformułuj tezę, którą w tym fragmencie stawia Toynbee.

W ciągu ostatnich dwu stuleci dały o sobie znać dwie nowe dynamiczne siły społeczne: industrializm i demokracja, a jedną ze starych instytucji, z którymi siły te się zderzyły, było niewolnictwo. [...] w chwili gdy pod koniec XVIII w. nowe siły demokracji i industrializmu zaczęły przenikać z Wielkiej Brytanii do reszty świata zachodniego, niewolnictwo wciąż ograniczało się praktycznie do kolonialnych obrzeży, a nawet tam jego obszar się kurczył. Mężowie stanu, którzy sami byli właścicielami niewolników, jak Washington i Jefferson, nie tylko boleli nad tą instytucją, ale i kreślili dość optymistyczne perspektywy jej pokojowego rozwiązania [...]. Możliwość tę jednak przekreślił wybuch rewolucji przemysłowej w Wielkiej Brytanii, co ogromnie spotęgowało popyt na surowce, wytwarzane nakładem pracy niewolniczej na plantacjach. Tak więc wpływ rewolucji przemysłowej przedłużał życie anachronicznej i obumierającej instytucji [...].

Źródło.: A.J. Toynbee, „Studium historii”, Warszawa 2000, s. 253–254.

Odpowiedź:

Rewolucja przemysłowa w Anglii utrwalała w Ameryce produkcję plantacyjno-niewolniczą (niewolnictwo).

¹⁰ Zadanie z Arkusza I, maj 2006, www.cke.edu.pl.

Komentarz:

Przypominam: **czytanie krytyczne** wymaga od ciebie umiejętności sformułowania własnej opinii, wniosków, odniesienia się do tekstu.

Polecenie nie zawiera słowa: przepisz zdanie. Zawiera słowo: sformułuj! Teza musi być kwintesencją cytowanego fragmentu. Sformułowanie musi być poprawne, zarówno historycznie, jak i językowo.

Przykład 8¹¹

Promocje indywidualne [...] nie zmieniały modelu struktury społecznej, co najwyżej mogły wprowadzać pewne zmiany w społecznej stratyfikacji. Nie podnosiły statusu społecznego grup, z których arystokracja (karierowicze) do stanu szlacheckiego przybywali, a raczej status ten obniżały, skoro trzeba było namaszczenia szlachectwem, aby być oficerem, urzędnikiem w magistraturach rządowych, nie mówiąc o awansie zawodowym i udziale w życiu politycznym – słowem skoro wciąż trzeba było „zostać szlachcicem, aby móc być człowiekiem”.

K. Zienkowska, *Sławetni i urodzeni. Ruch polityczny mieszczaństwa w dobie Sejmu Czteroletniego*, Warszawa 1976, s. 176–177, 179.

Krzyszyna Zienkowska, współczesna badaczka dziejów społecznych polskiego oświecenia

Wyjaśnij, czy zdaniem K. Zienkowskiej ustawodawstwo Sejmu Czteroletniego naruszyło dotychczasową wartość szlachectwa w życiu społecznym Rzeczypospolitej.

Odpowiedź:

Ustawodawstwo nie naruszało tej wartości. Dzięki niemu do stanu szlacheckiego można było dostać się nie tylko przez urodzenie, ale i drogą nadania szlachectwa przez zasługi.

Przykład 9¹²

Na podstawie źródła oraz wiedzy pozaźródłowej podaj czynnik decydujący o rozwoju Wrocławia w przeszłości.

Vratislavia – Breslau – Wrocław

[...] Dzieje stolicy Śląska [zawierają] – esencję rozmaitych doświadczeń, które ukształtowały Europę Środkową: bogatą mieszankę narodowości i kultur; niemiecki Drang nach Osten i powrót Słowian; szczególnie ważną rolę Żydów; burzliwe losy władców imperialnych; a wreszcie w czasach nam bliższych – złowieszczą obecność zarówno hitlerowców, jak i stalinistów.

N. Davies, R. Moorhouse, *Vratislavia. Breslau. Wrocław. „Mikrokosmos. Portret miasta środkowoeuropejskiego”*, Kraków 2002, s. 27 i 533.

Odpowiedź: wielokulturowość

Komentarz:

Nie przepisuj zdań z tekstu. Znajdź odpowiednią informację, dokonaj selekcji i wartościowania, po czym podaj właściwą (konkretną) odpowiedź.

3**JAK ĆWICZYĆ PISANIE WYPRACOWANIA**

Wypracowanie jako zadanie egzaminacyjne ma chyba najdłuższą historię.

Umiejętność konstruowania i przekazywania informacji ma charakter ponadczasowy, jej doniosłość jest uzasadniona nie tylko naukowo, ale i życiowo.

Aby sprawnie posługiwać się językiem, powinienes umieć: znajdować, odbierać, przyswajać, rozumieć, przetwarzać i wykorzystywać potrzebne informacje. Gdy będziesz sprawny językowo, będziesz mógł efektywnie uczyć się i rozumieć świat.

Zdaniem wielu, nie tylko polonistów i historyków, osobowość i dojrzałość ucznia najpełniej i wszechstronnie sprawdza wypracowanie.

¹¹ Zadanie z Arkusza II, maj 2005, www.cke.edu.pl.

¹² Zadanie z Arkusza II, maj 2006, www.cke.edu.pl.

Wypracowanie maturalne przybiera często formę rozprawki. Jest to rodzaj tekstu odwzorowujący rozumowanie. Może ono mieć postać:

- przedstawiającą – fakty, wydarzenia, problemy w jakimś uporządkowaniu dającym podstawę do wniosków i uogólnień,
- polemiczną – ustalającą prawdę lub fałsz jakiegoś twierdzenia,
- krytyczno-oceniającą – zawierającą analizę, interpretację i ocenę jakiegoś problemu.

Wielokrotnie, w różnego rodzaju publikacjach, próbowano proces pisania wypracowania przeanalizować, rozłożyć na czynniki składowe i opisać.

Zestaw niezbędnych czynności ucznia i maturzysty, które musi wykonać, by w pełni poprawnie zrehabilitować dłuższą wypowiedź, znajduje odzwierciedlenie w kryteriach oceniania. Niezbędne umiejętności/czynności to:

- **organizowanie warsztatu pracy**, czyli: gromadzenie materiału. Na egzaminie będziesz musiał zgromadzić potrzebne informacje, wykorzystując jedynie swoją własną wiedzę, musisz zatem nie tylko tę wiedzę posiadać, ale i wybiórczo z niej korzystać;
- **redagowanie wypowiedzi w sposób zamierzony**, przestrzeganie treściowych i formalnych zasad organizacji tekstu;
- **streszczanie, parafrazowanie, cytowanie, komentowanie**, czyli powoływanie się na cudze opinie;
- **formułowanie hipotez, planowanie ich rozwiązywania, dobieranie argumentów, hierarchizowanie, selekcjonowanie materiału i porządkowanie go, porównywanie, syntetyzowanie (scalanie zebranych informacji w problemowe całości), wnioskowanie;**
- **formułowanie sądów i uzasadnianie** ich;
- **prezentowanie swoich ocen i opinii** (muszą być przeanalizowane i odpowiednio uargumentowane);
- **zredagowanie tekstu**, scalenie zebranych/wybranych informacji w problemowe całości.

Po wnikliwej analizie tematu nie powinieneś mieć problemów ze wskazaniem zagadnień, wokół których należy skoncentrować uwagę, pisząc wypracowanie. Poprawne rozwinięcie tematu okazuje się jednak umiejętnością bardzo trudną. Najczęściej popełniane błędy polegają na tym, że uczniowie zastępują analizę chronologicznym opisem, zestawieniem niespójnych, przypadkowo dobranych informacji, powtarzają te same argumenty, popełniają błędy rzeczowe, świadczące o nieznajomości omawianych wydarzeń i zjawisk.

► PRZYSTĘPUJĄC DO PISANIA WYPRACOWANIA, PRZEMYŚL:

- jakiej problematyki dotyczy zadanie (w całości),
- jakie są ramy chronologiczne zjawiska/problemu/zagadnienia, o którym mowa w temacie wypracowania,
- jakie są jego ramy przestrzenne (gdzie występowało zjawisko/wydarzenia),
- jak przedstawia się dane zagadnienie z perspektywy historycznej – czyli popatrz z góry na całość procesu historycznego, zastanów się, jak dane zagadnienie w nim umieścić,
- jakie główne etapy i głównych bohaterów możesz wyróżnić w zakresie podanej problematyki,
- jakie są wzajemne uwarunkowania opisywanych wydarzeń i zjawisk,
- jak logicznie skomponować całość wypowiedzi,
- czy prezentowane przez ciebie wnioski wynikają z dobrze udokumentowanych przesłanek, czy są właściwie uargumentowane.

Dotychczasowe egzaminy wykazały, iż najczęściej powtarzające się błędy w wypracowaniach to:

- nieumiejętność syntetycznego ujmowania materiału,
- ogólnikowość wypowiedzi,
- brak logiki wyводу,
- nieznajomość terminologii historycznej,
- trudności w selekcji i hierarchizacji treści,
- brak lub niewłaściwe stosowanie argumentacji,
- nieumiejętność zestawiania wiedzy pochodzącej z różnych źródeł informacji,
- brak znajomości historiografii.

Pamiętaj:

Z punktu widzenia metodologii historii na poprawne sformułowanie wypowiedzi składają się:

- poprawne wyobrażenie przeszłości,
- poprawne opisanie tej przeszłości.

Bardzo czytelnie problem ten ujmuje w swojej wypowiedzi profesor J. Topolski¹³:

Przeszłość jest dla historyka zawsze przeszłością zinterpretowaną przez język.

Ponieważ przeszłość już nie istnieje, możemy tylko przedstawić jej obraz.

Obraz przeszłości – to jej wyobrażenie + narracja (interpretacja przez język).

W refleksji nad warsztatem pisania wypracowań pomocne mogą być również wyniki badań psychologów. Dowiodły one, iż w sytuacji wymagającej rozwiązania problemu „eksperci” i „nowicjusze” przyjmują różne sposoby działania. Przyjrzyj się krótkiej charakterystyce tych działań. Stań się ekspertem.

- Eksperci – poświęcają **więcej czasu na zapoznanie się z faktami** trudnej sytuacji problemowej z zakresu swojej wiedzy, uświadamiając sobie jej istotne aspekty. Prowadzą dialog z tym, co już wiedzą (wykazują skłonność do zastanawiania się). W trakcie analizy problemu szybciej zwracają uwagę na jego **istotne cechy**. Potrafią za pomocą procesu spostrzegania organizować odpowiednie informacje w złożone i sensowne całości. Wiedza ich jest uporządkowana w kategorie logiczne.
- Nowicjusze – poświęcają mniej czasu na rozpoznanie sytuacji problemowej. Zwracają uwagę tylko na widoczne, a więc powierzchowne elementy. Nie widzą tego, co kryje się za przebiegiem procesów. **Brak głębszej wiedzy nie pozwala im na rozpoznanie istotnych faktów**, zastanowienie się, dokonanie selekcji i wartościowanie informacji¹⁴.

Dlatego powinieneś pamiętać, że dość dużo czasu wymaga zrozumienie: co się stało – analiza sytuacji, i co należy osiągnąć – analiza celu¹⁵.

Kiedy zrozumiesz sytuację problemową, będziesz mógł się z nią również uporać.

Przykład 10¹⁶

Scharakteryzuj przemiany, jakie dokonały się w społeczeństwie polskim od początku XIII do końca XV wieku.

Analiza sytuacji:

- 1) Jak wyglądało społeczeństwo polskie w początkach XIII wieku?
- 2) Jakie przemiany społeczne miały miejsce pomiędzy XIII a XV wiekiem? Czy potrafisz je wymienić i scharakteryzować?
- 3) Jaki jest efekt tych przemian, czyli społeczeństwo polskie w końcu XV wieku?

Analiza celu:

Cel pracy maturzysty to oczywiście poprawne zredagowanie i napisanie wypracowania. Musisz właściwie dobrać informacje, właściwie sformułować zdania i całą wypowiedź, by w pełni przedstawić żadaną problematykę. Twoja wypowiedź powinna wyczerpywać podany temat. Wprowadzanie treści nie na temat jest błędem. Zwróć uwagę na czasownik „scharakteryzuj” w treści polecenia. Wskazuje on drogę, którą musisz podążać w trakcie swoich rozważań.

O tym, jakie wymagania powinna spełnić poprawnie zredagowana wypowiedź mówią kryteria oceny wypracowania. W przypadku naszego tematu, zapis w kryteriach (dla poprawnie napisanego wypracowania, czyli – poziomu IV) brzmi następująco:

„Zdający w pełni scharakteryzował przemiany zachodzące w społeczeństwie polskim od XIII do XV w. Wывód został zobrazowany starannie dobraną faktografią. Zdający odniósł się do wszystkich aspektów tego procesu – dostrzegł kontekst polityczny zachodzących przemian, aspekty społeczne powiązał

¹³ J. Topolski, „Wprowadzenie do historii”, Poznań 2001, s. 97–99.

¹⁴ G. Mietzel, „Psychologia kształcenia”, Gdańsk 2003, s. 306–312.

¹⁵ Tamże, s. 312.

¹⁶ Zadanie z Arkusza II, maj 2005, www.cke.edu.pl.

z gospodarczymi i demograficznymi. Dostrzegł przyczyny i wyjaśnił okoliczności przemian, jakie dokonały się w pozycji poszczególnych stanów w XV wieku, uwzględnił podziały wewnętrzne w obrębie poszczególnych stanów; sformułował wnioski, ocenił i podsumował, odniósł się do ocen historiografii”.

Jeśli twoja praca będzie odpowiadała wymaganiom opisanym powyżej – otrzymasz maksymalną liczbę punktów.

Zapamiętaj!

- Na napisanie wypracowania masz około 60 minut.
- W tym czasie powinieneś przedstawić całość problemu przewidzianego tematem.
- Nadmiar faktografii, zbyt wiele dat, wydarzeń, nazwisk, świadczyć może o braku ważnych umiejętności historycznych: selekcjonowania, hierarchizowania, przedstawienia związków i zależności między wydarzeniami, zjawiskami i procesami, a także właściwego wnioskowania i oceniania.

III UCZYMY SIĘ NA PRZYKŁADACH

W rozdziale I wspomniano, że zadania egzaminacyjne budowane są po to, by sprawdzić twoje umiejętności określone standardami wymagań egzaminacyjnych. Przykłady, które prezentujemy poniżej są dowodem na istnienie tej zależności. Prezentowane zadania zostały opatrzone określeniem umiejętności, którą sprawdzają. Poszczególne zadania zawierają również wskazówki dotyczące poprawnej odpowiedzi.

Zapoznaj się z zadaniami i przemyśl, czy twoje umiejętności pozwalają na ich rozwiązanie, czy też wymagają dalszych ćwiczeń. Przeanalizuj, w jaki sposób autorzy zadań sprawdzają osiągnięcia ucznia.

1 PRZYKŁADY ZADAŃ EGZAMINACYJNYCH

► POZIOM PODSTAWOWY

Obszar I standardów – WIADOMOŚCI i ROZUMIENIE

PRZYKŁAD 1. ZDAJĄCY ROZUMIE PODSTAWOWE POJĘCIA HISTORYCZNE I STWIERDZA POPRAWNOŚĆ ICH UŻYCIA W PODANYCH ZDANIACH.

Zadanie 1 (3 pkt)¹⁷

Rozstrzygnij, czy podane informacje są prawdziwe, czy fałszywe.

W tabeli w kolejnych rubrykach (A, B, C) dopisz obok podanych informacji: prawda, fałsz.

A. <i>Proces przechodzenia wspólnot ludzkich od koczowniczego trybu życia, w którym byt zapewniało zbieractwo i łowiectwo, do życia osiadłego – rolniczego, nazywamy rewolucją neolityczną.</i>	prawda
B. <i>Hunowie to lud pochodzenia germańskiego, który wywędrował z północnej Europy, rozbił w III w. n.e. państwo Wizygotów i narzucił swoje zwierzchnictwo Rzymowi.</i>	fałsz
C. <i>Starożytni Grecy nazywali barbarzyńcą człowieka nie mówiącego po grecku, a w czasach Cesarstwa Rzymskiego określano tym terminem osobę spoza Imperium.</i>	prawda

¹⁷ Zadanie z Arkusza I, maj 2005, www.cke.edu.pl.

Komentarz:

A. Hunowie nie byli ludem pochodzenia germańskiego, nie wywędrowali z północnej Europy i nie narzucili zwierzchnictwa Rzymowi.

PRZYKŁAD 2. ZDAJĄCY PODAJE NAZWY PAŃSTW NA PODSTAWIE INFORMACJI ZAWARTYCH W TEKŚCIE.

Zadanie 2 (2 pkt)¹⁸

Przeczytaj tekst włoskiego historyka Benedetto Croce i odpowiedz na dwa pytania (A, B):

Utworzenie cesarstwa niemieckiego i królestwa Włoch rozpatruje się na ogół razem jako dwa równoległe wydarzenia w powszechnym ruchu narodowym [...]. Ta opinia wynika z niektórych ogólnych i zewnętrznych podobieństw oraz z chronologicznego ujmowania zjawisk, ich współwystępowania w czasie [...]. Podobieństwa te zniknęły jednak w procesie, który rzeczywiście miał miejsce w latach 1862–1870 i który, w odróżnieniu od tego, co działo się we Włoszech, nie był ani ruchem na rzecz wolności i niepodległości, a przeciwnie, polegał na **usunięciu ze związku państw niemieckich państwa**, które na mocy długiej i szacownej tradycji historycznej reprezentowało przed światem cały naród niemiecki, oraz na połączeniu pozostałych państw pod władzą jednego z nich, które, choć nowe, jeśli chodzi o tradycję i znaczenie, utworzyło jednak cesarstwo niemieckie.

Źródło: B. Croce, „Historia Europy w XIX wieku”, Warszawa 1998, s. 244–245.

A. W tekście mówi się o **państwie usuniętym ze związku państw niemieckich**. Podaj, jak w literaturze historycznej nazywa się państwo, o którym tu mowa.

.....Austria.....

B. W tekście wspomniane jest państwo, które choć nowe, jeśli chodzi o tradycję i znaczenie, utworzyło jednak cesarstwo niemieckie. Podaj, jak w literaturze historycznej nazywa się państwo, o którym tu mowa.

.....Prusy.....

Komentarz:

Informacja w tekście wskazuje, że usunięto państwo, które przez długie lata reprezentowało naród niemiecki (długa i szacowna tradycja historyczna) – co musi kojarzyć się z Habsburgami i Austrią. Zaś nowe w odniesieniu do tradycji i znaczenia (historycznie istniało już wcześniej), musiało zatem dopiero co zaistnieć na arenie europejskiej. Są to niewątpliwie Prusy. To one doprowadziły do powstania Cesarstwa.

Obszar II standardów – KORZYSTANIE z INFORMACJI

Standard II.1. Zdalający porządkuje chronologicznie wydarzenia historyczne

Zadanie 3 (2 pkt)¹⁹

Wśród wymienionych wydarzeń wskaż to, które chronologicznie jest pierwsze i to, które jest ostatnie.

W tabeli obok wydarzenia pierwszego umieść liczbę 1, obok ostatniego – liczbę 5.

A. Pierwsza koronacja królewska w Gnieźnie	
B. Testament Bolesława Krzywoustego	5
C. Spór biskupa krakowskiego Stanisława z Bolesławem Śmiałym	
D. Spotkanie Ottona III z Bolesławem Chrobrym w Gnieźnie	
E. Misja chrystianizacyjna biskupa Wojciecha na ziemiach Prusów	1

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

Zadanie 4 (3 pkt)²⁰

Poniższe zdania odnoszą się do danych z tabeli. Rozstrzygnij, czy są to informacje prawdziwe, czy fałszywe. W tabeli w odpowiednich rubrykach dopisz obok podanej informacji prawda lub fałsz.

Tabela. Struktura wielkościowa gospodarstw w Polsce w 1921 r.

GRUPA GOSPODARSTW (W HEKTARACH)	LICZBA GOSPODARSTW		POWIERZCHNIA GOSPODARSTW	
	W TYS.	% OGÓŁU	W TYS. HA	% OGÓŁU
Ogółem	3 490,7	100,0	37 926,0	100,0
do 2	1 013,4	29,0	1 060,7	2,8
2–5	1 138,5	32,6	4 248,3	11,2
5–10	861,1	24,7	6 562,6	17,3
10–20	360,0	10,3	5 201,7	13,7
20–50	87,6	2,5	2 611,1	6,9
powyżej 50	30,1	0,9	18 241,6	48,1

Źródło: Z. Landau, J. Tomaszewski, „Gospodarka Polski międzywojennej 1918–1939”, t. I, Warszawa 1967, s. 144.

A. Gospodarstwa o powierzchni do 5 ha skupiały ponad połowę powierzchni gospodarstw w Polsce.	fałsz
B. Niecały 1% gospodarstw (tych największych) skupiał prawie połowę powierzchni gospodarstw w Polsce.	prawda
C. Ponad $\frac{3}{4}$ gospodarstw w Polsce posiadało powierzchnię do 10 ha.	prawda

Komentarz:

A. Dodaj dane z 1 i 2 wiersza dotyczące powierzchni gospodarstw (2,8% + 11,2%) – otrzymana liczba na pewno nie stanowi wartości wyższej niż połowa (50%).

Standard II.6. **Zdający rozpoznaje cechy charakterystyczne wydarzeń z dziejów Polski Ludowej, analizując treść załączonych fragmentów źródeł. Datuje je.**

Zadanie 5 (5 pkt)²¹

Podaj daty roczne wydarzeń z dziejów Polski Ludowej, do których odnoszą się poniższe teksty. Wpisz je w odpowiednich rubrykach tabeli (A, B, C, D, E) obok cytowanych tekstów.

CYTOWANY TEKST	ROK
A. Czerwony Radom pamiętam siny, jak zbite pałką ludzkie plecy, szosę E-7, na dworcach gliny, jakieś pieniądze, jakieś adresy. Strach w ludzkich oczach, upokorzenie, w spotniałych palcach świstki wyroków, pamięć odbitą na ścieżkach zdrowia, listy z więzienia, lekarz, adwokat.	1976
B. Wprowadzili żołnierza Na to czeskie Psie Pole Z nowym hasłem Za waszą i naszą niewolę.	1968
C. Oto dziewięć niezwykle ciekawych dni, o których nie pisałam, ponieważ Warszawa była (bo nie byłoby ściśle mówić „żyła”) pod znakiem Kongresu Zjednoczeniowego PPR i PPS (prawdą byłoby Kongresu unicestwienia PPS) [...].	1948

²⁰ Zadanie z Arkusza I, maj 2005, www.cke.edu.pl.

²¹ Zadanie z Arkusza I, maj 2005, www.cke.edu.pl.

D. Chłopcy z Grabówka, chłopcy z Chylonii, Dzisiaj milicja użyła broni, Dzielnieśmy stali, celnie rzucali. Janek Wiśniewski padł. Na drzwiach ponieśli go Świętojańską Naprzeciw glinom, naprzeciw tankom. Chłopcy stoczniowcy, pomścijcie druha, Janek Wiśniewski padł.	1970
E. Dziś rano przesensacyjna wiadomość. Rząd czy partia nie przyjęły Chruszczowa, Mołotowa i Mikojana, którzy mimo próśb, aby zaniechali tego, przybyli samolotem do Warszawy [...] wieczorem słuchaliśmy dwugodzinnej mowy Gomułki na plenum KC partii. Mówił, zwłaszcza na początku, głosem zdławionym od wzruszenia.	1956

Źródło: materiały Ośrodka KARTA, M. Dąbrowska, „Dzienniki powojenne 1945–1965”, Warszawa 1996, t. I, s. 350, t. III, s. 170.

Komentarz:

Żeby podać właściwą datę musisz najpierw zidentyfikować wydarzenie, którego dotyczy dany tekst. Teksty dotyczą zwykle charakterystycznych, znaczących wydarzeń. Cytowane powyżej fragmenty zawierają bardzo czytelne wskazówki, jak np.: „czerwony Radom”, „czeskie Psie Pole”, „za waszą i naszą niewolę”, zjednoczenie PPR i PPS, „Chłopcy stoczniowcy, pomścijcie druha”; czy też – przybycie przedstawicieli ZSRR (Chruszczow) do Warszawy, przemówienie Gomułki na plenum KC.

Standard II.5. **Zdający analizuje treść mapy i wskazuje państwa, kosztem których dokonały się zmiany terytorialne.**

Zadanie 6 (2 pkt)²²

Poniższa mapa przedstawia rozwój terytorialny państwa brandenbursko-pruskiego w latach 1648–1795, który dokonał się kosztem innych państw. Podaj co najmniej dwa z nich.

Źródło: A. Piskozub, „Dziedzictwo polskiej przestrzeni. Geograficzno-historyczne podstawy struktur przestrzennych ziem polskich”, Wrocław 1987, s. 140.

1.
2.

²² Tamże.

Komentarz:

Mapa przedstawia zmiany terytorialne – skutki pewnych zdarzeń. Kolejne aneksje miały miejsce w latach oznaczonych na mapie. Rozwój terytorialny dokonywał się kosztem sąsiadów. Oznaczone są również pewne granice Rzeczypospolitej.

Odpowiedź:

Państwa, kosztem których dokonywała się ekspansja państwa brandenbursko-pruskiego, to: Rzeczpospolita Obojga Narodów (Polska), Austria, Szwecja.

Standard II.6. **Zdający analizuje materiał ikonograficzny odnoszący się do dziejów Warszawy. Rozpoznaje cechy charakterystyczne poszczególnych okresów XX stulecia.**

Zadanie 7 (3 pkt)²³

Poniżej zamieszczono trzy fotografie przedstawiające warszawskie tramwaje w pierwszej połowie XX stulecia. Spośród podanych propozycji, przyporządkuj tym fotografiom właściwe podpisy, umieszczając odpowiednie liczby w wykropkowanych miejscach pod tymi fotografiami.

Dla fotografii oznaczonej literą A, przedstawiającej tramwaj przeznaczony tylko dla Niemców:

1. Okupacja niemiecka, Warszawa, wiosna 1915 r.
2. Okupacja niemiecka, Warszawa, czerwiec 1942 r.

Dla fotografii oznaczonej literą B, przedstawiającej tramwaj w dzielnicy żydowskiej:

3. Okupacja niemiecka, Warszawa, czerwiec 1941 r.
4. Okupacja niemiecka, Warszawa, sierpień 1944 r.

Dla fotografii oznaczonej literą C, przedstawiającej tramwaj z dwujęzycznym napisem (rosyjskim i polskim):

5. Warszawa pod zaborem rosyjskim, czerwiec 1914 r.
6. Warszawa pod kontrolą Armii Czerwonej, sierpień 1920 r.

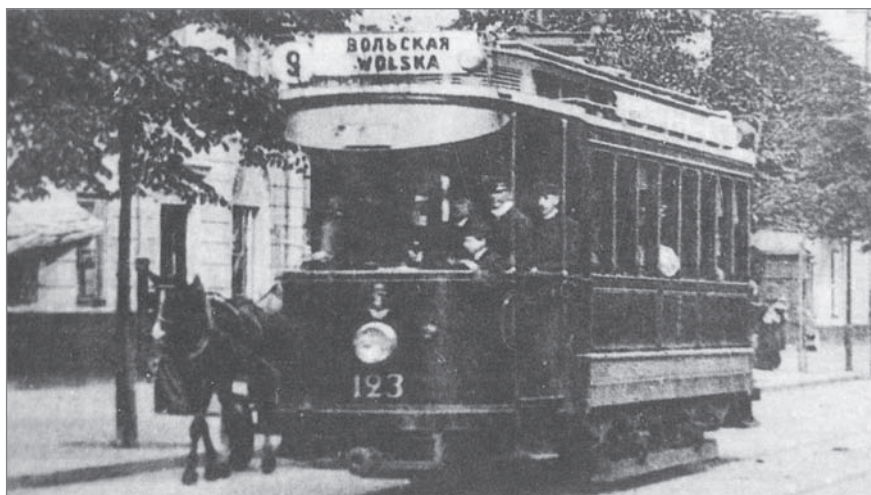

A.

B.

²³ Tamże.

C.

Źródło: „Encyklopedia Warszawy”, Warszawa 1994, s. 206, 351, 572.

Komentarz:

Zadaniem historyka jest m.in. stwierdzenie, z jakiego okresu pochodzi źródło, w naszym przypadku fotografia.

Wnioski wyciągamy na podstawie uważnej analizy informacji zawartych w fotografiach. To zadanie również wymaga wnioskowania. Wyboru dokonujemy spośród podanych możliwości.

Rozwiązanie:

- A. Tramwaj przeznaczony tylko dla Niemców – okupacja niemiecka, czerwiec 1942. Wygląd tego tramwaju również skłania do wyboru 1942 r. Nie jest to początek XX w. Myślenie historyczne, to również zastanowienie się, czy we wskazanym okresie taka sytuacja mogła mieć miejsce.
- B. Tramwaj w dzielnicy żydowskiej (gwiazda na wagonie, opaska na ramieniu przechodzącego) – taka sytuacja miała miejsce w 1941 roku. W 1944 już nie było getta, w sierpniu trwały w Warszawie walki powstańcze.
- C. Ten tramwaj jeździł ulicami Warszawy w 1914 r. Wskazują na to dwujęzyczne napisy (Warszawa pod kontrolą rosyjską). Można pokusić się o stwierdzenie, że wygląd wagonu wskazuje na wcześniejszy okres, w stosunku do poprzednich ilustracji. Analizując możliwe do wyboru odpowiedzi, należy zadać sobie pytanie, czy w sierpniu 1920 roku Warszawa znajdowała się pod kontrolą rosyjską.

Obszar III standardów – TWORZENIE INFORMACJI

Standard III.1. **Zdający porównuje informacje zawarte w dwóch źródłach ikonograficznych, odnoszące się do sytuacji przedrewolucyjnych we Francji i Rosji.**

Zadanie 8 (4 pkt)²⁴

Poniżej zamieszczono dwa rysunki. Pierwszy (A) odnosi się do sytuacji w Rosji tuż przed rewolucją 1905 r. Drugi (B) odnosi się do sytuacji we Francji u progu rewolucji 1789 r.

Wskaż podobieństwa w treści obu rysunków. Swoje wnioski zapisz w czterech punktach.

A

Źródło: „Karta, nr 29”, Warszawa 1999, s. 5.

B

Źródło: „Historia najnowsza (wiek XIX i XX)”, red. H. Mościcki, J. Cynarski, Warszawa 1933.

²⁴ Tamże.

WNIOSKI:

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)

Komentarz:

Rysunki przedstawiają obraz/sytuację społeczeństwa w dwóch krajach, w różnych okresach – Rosja – tuż przed rewolucją 1905, Francja – u progu rewolucji 1789.

Oba rysunki dotyczą sytuacji przedrewolucyjnej (w początkach XX i końcu XVIII wieku). Kontekst ilustracji jest zatem podobny. Kontekst historyczny, polityczny tych wydarzeń w omawianych krajach wykazuje podobieństwa i różnice.

Przy użyciu wiedzy pozaźródłowej, która jest niezbędna, by dobrze odczytać ilustracje, musisz znaleźć podobieństwa w sytuacji historycznej tych dwóch państw. Sformułować wnioski z porównań i zapisać je.

Zaznaczam, że sytuacja wykazuje pewne podobieństwa, lecz nie była ona identyczna! Ilustracje też nie są identyczne.

Zatem, przykładowe poprawne wnioski to:

- Rysunki przedstawiają hierarchię społeczną (stratyfikację społeczną) społeczeństw francuskiego i rosyjskiego.
- Rysunki zawierają krytykę stosunków społecznych.
- Rysunki wskazują na ucisk, wyzysk warstwy najniższej.
- Kondycja warstwy najniższej jest u kresu wyczerpania.
- Wśród warstw (stanów) wyższych znajduje się kler (duchowieństwo).
- Oba rysunki zawierają treści satyryczne (rysunek dotyczący społeczeństwa francuskiego jest karykaturą).

Tak właśnie brzmią przykładowe, modelowe odpowiedzi.

Standard III.3. **Zdający porównuje informacje zawarte w obu źródłach (tekście i mapie) i ocenia zasadność tezy sformułowanej w tekście. Wnioskuje na podstawie źródeł.**

Zadanie 9 (2 pkt)²⁵

Na podstawie źródeł A oraz B wyjaśnij, czy teza zawarta w źródle A znajduje potwierdzenie w źródle B. Swój sąd uzasadnij.

Źródło A.

Memoriał księcia Imeretyńskiego dla cara Mikołaja II z 1898 r.

[...] przyczyna niezaspokojenia jednej z najważniejszych potrzeb ekonomicznych [budowania nowych kolei] [...] tkwi w innej dziedzinie stosunków. Terytorium Królestwa Polskiego i sąsiednich północno- i południowo-zachodnich prowincji Rosji stanowi naturalną arenę działań wojennych w razie starcia się z ościennymi państwami Europy. Wobec ogromnego wpływu, który koleje teraz wywierają na losy wojny, każda nowa droga żelazna w Warszawskim okręgu wojennym musi mieć wielkie znaczenie z punktu widzenia obrony państwa. [...] Ministerium Wojny uważa każdą nową odnogę kolei w Warszawskim okręgu za nową szansę korzystną dla działań nieprzyjacielskich.

Źródło: „Tajne dokumenty rządu rosyjskiego w sprawach polskich”, Londyn 1898, Memoriał ks. A. Imeretyńskiego dla Mikołaja II, s. 36–37.

²⁵ Tamże

Mapa sieci kolejowej na ziemiach polskich w 1913 r.

Źródło: „Encyklopedia historii gospodarczej Polski”, op. cit., t. 1, s. 315.

Komentarz:

Główną myśl *Memoriału* jest stwierdzenie, iż każda nowa droga kolejowa na terytorium Królestwa Polskiego, to szansa dla nieprzyjaciela (potencjalna arena działań wojennych) i tym samym zagrożenie dla Rosji.

Mapa wskazuje niezwykle rzadką sieć dróg kolejowych w Królestwie.

Odpowiedź: Mapa jest potwierdzeniem tezy zawartej w Memoriale.

Standard III.2. **Zdający formułuje wniosek. Nazywa zasadnicze cele.**

Zadanie 10 (1 pkt)²⁶

Na podstawie źródła podaj jeden zasadniczy cel, który realizowano w latach 1921–1939, dostosowując sieć kolejową do potrzeb odrodzonej Rzeczypospolitej.

Mapa. Linie kolejowe zbudowane w latach 1921–1939

Źródło: „Encyklopedia historii gospodarczej Polski”, op. cit., t. 1, s. 317.

Cell:

²⁶ Tamže.

Odpowiedź:

- Usprawnienie/stworzenie połączenia kolejowego między Górnym Śląskiem a portem morskim w Gdyni.
- Usprawnienie połączeń kolejowych między dawnymi zaborami.

POZIOM ROZSZERZONY**Obszar II standardów – KORZYSTANIE z INFORMACJI**

Standard II.1. **Zdający wykorzystuje uzyskane informacje do wyjaśnienia procesu historycznego.**

Zadanie 11 (1 pkt)²⁷

Przyznać wypada, że rząd pruski, pomimo całej nienawiści swojej do żywiołu polskiego i chęci zniemczenia nas, przyłożył się ze swej strony do wprowadzenia większej oświaty pomiędzy Polakami. [...] Dzisiaj w Księstwie (Poznańskim) umie już każdy syn chłopa czytać, pisać i liczyć. Rząd też postawił dobry byt chłopów na pewniejszych nogach przez skasowanie zaciągów, a nadanie własności rolnych gospodarzom. [...] Dzisiejszy wieśniak w Księstwie idzie za własnym zdaniem, już nie zna dawnego pana swego, nie ma nic wspólnego z nim i nie odnosi się do niego przy każdej okoliczności. [...] Każdy gospodarz ma dobre konie, wóz okuty [...] a zasada godność swą na tym, że już czapki nie uchyla przed szlachcicem.

F. Gajewski, Pamiętniki [w:] „Teksty źródłowe do nauki historii w szkole”, nr 34, Warszawa 1958, s. 33.

Franciszek z Błociszewa Gajewski (1792–1868), właściciel ziemski w Poznańskim, pułkownik wojsk Księstwa Warszawskiego, uczestnik powstania listopadowego.

Przeanalizuj powyższe źródło i podkreśl właściwą odpowiedź.

Ludność chłopska, według źródła

- A. posiadała na własność ziemię, którą uprawiała, i cieszyła się wolnością osobistą.
- B. była zależna od władzy miejscowego dziedzica (poddanie osobiste), ale posiadała na własność ziemię, którą uprawiała.
- C. została oczynszowana i nadal nie posiadała ziemi na własność.
- D. cieszyła się wolnością osobistą, ale nie posiadała na własność ziemi, którą uprawiała.

Poprawna odpowiedź – A

Standard II.2. **Zdający ocenia społeczne reformy Sejmu Czteroletniego. Wyjaśnia różne aspekty procesu historycznego.**

Zadanie 12 (2 pkt)²⁸**Źródło A****Prawo o miastach z 18 kwietnia 1791 r.**

[w:] Konstytucja 3 maja 1791, opr. J. Kowecki, Warszawa 1983, s. 111, 114–117.

Artykuł I. o miastach

- ^{11.} *Tak z urodzenia szlachcie, jako i obywatelom stanu miejskiego tym, którzy potem do zaszczytu szlachectwa przypuszczonymi zostaną, przyjęcie obywatelstwa miejskiego, w nim znajdowanie się, sprawowanie urzędów, prowadzenie wszelkiego handlu, utrzymywanie jakiegokolwiek bądź rękodzieł nic bynajmniej odtąd szkodzić ani uwłaczać nie będzie im samym ani ich następcom w tymże zaszczycie szlachectwa i prerogatyw do niego przywiązanych.*

²⁷ Zadanie z Arkusza II, maj 2005, www.cke.edu.pl.

²⁸ Tamże.

Artykuł II. o prerogatywach mieszczan

4. Po odbytej dwuletniej wysłuchze publicznej [...] od miast (wybrani) plenipotenci na następnym sejmie zaraz nobilitowani być powinni [...].
5. Wolno odtąd jest i będzie każdemu mieszczaninowi dóbr ziemskich [...] dziedzicznym prawem nabywać [...].
6. Który z mieszczan kupi całkowitą wieś lub miasteczko prawem dziedzicznym [...] na najpierwszym sejmie [...] nobilitowany zostanie.
7. Prócz tego na każdym sejmie 30 osób z mieszczan posesyje dziedziczne w miastach mających do zaszczytu szlacheckiego przypuszczonych być ma [...].
8. [...] któżby dosłużył się rangi sztabs-kapitana lub kapitana chorągwi u piechoty, a rotmistrza w pułku, mocą teraźniejszego prawa [...] (temu) my król dyplomata nobilitatis [...] wydawać będziemy [...].

Na podstawie źródła:

Wyjaśnij, czy ustawodawstwo Sejmu Czteroletniego przewidywało awans zbiorowy mieszczaństwa, czy awans indywidualny (jednostkowy), praktykowany w Rzeczypospolitej szlacheckiej przed 1791 r.

Nazwij drogę awansu, jaką dawało mieszczaństwu ustawodawstwo Sejmu Czteroletniego.

Odpowiedź:

- Ustawodawstwo Sejmu Czteroletniego przewidywało awans indywidualny dla mieszczaństwa.
- Drogą awansu miała być jedynie nobilitacja.

Komentarz:

Na awans indywidualny wskazują zapisy o nobilitowaniu za zasługi, wybranych do sejmu plenipotentów, mieszczan-posesjonatów, a nie dowolnej grupy lub wręcz całego stanu. Ograniczenia pozostały. Pojęcie „nobilitacja” pojawia się kilkakrotnie.

Obszar III standardów – TWORZENIE INFORMACJI

Standard III.1. Zdający porównuje dane dotyczące dwóch zaborów, wyjaśniając przyczyny różnic, czyli – dostrzega różnice i wyciąga wnioski z porównań.

Zadanie 13 (1 pkt)²⁹

Tab. Ludność miejska na ziemiach polskich w latach 1870–1913

ZABÓR PRUSKI (ORAZ GÓRNY ŚLĄSK)		KRÓLESTWO POLSKIE		GALICJA	
Rok	Procent ludności miejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców	Rok	Procent ludności miejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców	Rok	Procent ludności miejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców
1871	26,4	1870	15,4	1880	17,2
1890	33,7	1890	17,7	1890	17,5
1910	43,7	1913	22,9	1910	19,8

za: H. Imbs, Miasta w kulturze polskiej doby przemysłowej,

[w:] Miasto i kultura polska doby przemysłowej, Warszawa 1988, s. 90.

Przeanalizuj powyższe dane i wyjaśnij, co było przyczyną tak znacznej różnicy w odsetku ludności miejskiej między zaborem pruskim (wraz z Górnym Śląskiem) a Galicją.

²⁹ Zadanie z Arkusza I, maj 2005, www.cke.edu.pl.

Odpowiedź:

Poziom uprzemysłowienia. Ziemie polskie pod zaborem pruskim w porównaniu ze znajdującą się pod austriackim panowaniem Galicją, były lepiej rozwinięte gospodarczo, a tym samym bardziej zurbanizowane niż gospodarczo zacofana Galicja. Pod panowaniem pruskim znajdowała się też część Górnego Śląska – ważny okręg przemysłowy.

Komentarz:

Analiza danych w tabeli doprowadza nas do wniosku, że w zaborze pruskim odsetek ludności miejskiej jest większy. Ten wniosek i podane w tabeli lata (1871–1910), są punktem wyjścia dla dalszych rozważań, dlaczego tak się stało.

Standard III.2. **Zdający wyjaśnia stanowisko autorów, czyli porównuje ich poglądy i wyciąga wnioski z porównań.**

Źródło A

*O klejnocie (herbie) **Dąbrowa** starodawnym [...]. Najznaczniej od czasów dawnych wspominają różne skrypta dom **Rostkowskich**, można w mazowieckim księstwie, z którego wiele mężów zasłużonych bywało [...]. Jan Kostka (Rostkowski) na Rostkowie był wieku mego także kasztelanem zakroczymskim, który z Kryską zostawił syna, męża godnego. Dom Łosiów starodawny i znaczny na Mazowszu, i na dobrzyńskiej ziemi. [...]. Dom **Zgierskich** na Mazowszu starodawny i znaczny, z którego idą **Kisz-kowie**, w Litwie dom możny. [...] **Seczumińscy** w Prusiech dom starodawny od Starogarda. **Morawscy** w ciechanowskim powiecie. **Budzyńscy** w makowskim powiecie dom rozrodzony. **Dąbrowscy** także dom rozrodzony.*

B. Paprocki, Herby rycerstwa polskiego (1584)

wyd. K.J. Turowski, Kraków 1858, s. 414–416

Bartosz Paprocki (ok. 1543–1614), szlachcic, historyk i heraldyk, autor herbarza „Herby rycerstwa polskiego”.

Źródło B

***Bielecki** nazwał się Jan [...]. Ten kupił Biełkę wioskę pod Stryjem circa (około) 1619 i Bieleckim dopiero się począł zwać, udając, że bękart był czyjsi [...].*

***Gniewięcki** nazwał się był rzeźnik w Krakowie, który wołami kupczył [...] do Śląska. Bogaty był, a że kupił w krakowskiej ziemi Gniewięcin, z czego zwał się Gniewięckim [...].*

Chroślicki nazwał się Jan, chłopski syn. Służąc u szlachty w sendomierskiej ziemi, pojął był Chroślicką, dziedziczkę spłachcia (spłacheć – część jakiegoś obszaru) jednego w Chroślicach u Skrzynna, i po tej żenie tak się nazwał. [...]

***Radwańskimi** zowią się Ćwiekowie [...], a że kupił ociec ich w Radwanowicach spłacheć trzy mile od Krakowa, stąd nazwał się Radwańskim.*

***Szadurski** nazwał się miejski synek z Kalisza. Pojął w Robczycach [...] wdowę, która po mężu miała do 20 tysięcy, a że dopłatał się tak bogatego ożenienia, pomyślał udać się za szlachcica [...].*

W. Nekanda Trepka, Liber generationis plebeanorum („Liber chamorum”)

[Księga rodowodowa plebejów]

opr. R. Leszczyński, Wrocław 1995, s. 76, 145, 167, 330, 395

Walerian Nekanda Trepka (ok. 1583 – ok. 1640) szlachcic, genealog amator, przez wiele lat zbierał, głównie z terenu Małopolski, informacje o osobach lub rodzinach, w których szlachectwo wątpiono.

na podstawie źródeł A i B:

Zadanie 14 (2 pkt)

Wyjaśnij, czy autorzy obu źródeł reprezentowali ten sam pogląd na temat wartości urodzenia (szlachectwa). Swoj sąd uzasadnij.

.....

Odpowiedź:

Tak. Obaj autorzy reprezentują ten sam pogląd na temat wartości szlachectwa, choć każdy z nich w odmienny sposób i przy użyciu różnych, zebranych przez siebie materiałów.

Paprocki wymienia zasługi szlachetnie urodzonych, Nekanda Trepka przekonany o wartości szlachectwa pilnie śledzi wszystkich, którzy wkradli się bezkarnie w jego szeregi. Demaskuje „pseudoszlachtę”.

Standardy z obszarów I–III **Wypracowanie – zdający formułuje dłuższą wypowiedź pisemną na zadany temat.**

Przykładowe tematy wypracowań:

- Scharakteryzuj przemiany, jakie dokonały się w społeczeństwie polskim od początku XIII do końca XV wieku.
- Scharakteryzuj przemiany, jakie dokonały się w społeczeństwie polskim w okresie Polski Ludowej.
- Scharakteryzuj przemiany monarchii absolutnej w Rosji w XIX i XX wieku.
- Scharakteryzuj przemiany ustroju Francji w latach 1815–1870.
- Przedstaw rolę miast w kształtowaniu się gospodarki i kultury średniowiecznej Europy.
- Scharakteryzuj proces powstawania i rozwoju miast w średniowiecznej Polsce.

2 PRZYKŁAD OCENIONEGO WYPRACOWANIA

Temat: Przedstaw rolę miast w kształtowaniu się gospodarki i kultury średniowiecznej Europy.

Miasta świata starożytnego były głównie ośrodkami władzy politycznej, handlu i kultury (w tym centrami życia religijnego). Te trzy funkcje pozostały niezmiennie aż do naszych czasów i charakteryzowały też miasto średniowieczne. Jednak tym, co szczególnie odróżniało miasta od wsi w średniowieczu była odmienność położenia prawnego ich mieszkańców. Mieszkaniec miasta był zwykle – w znaczeniu prawnym – kimś innym od mieszkańca wsi. Ów prawny aspekt życia miejskiego stanowił cechą szczególną i jednocześnie konstytuującą miasto jako wspólnotę. Można powiedzieć, że tym, co różniło miasto od wsi, nie były zajęcia mieszkańców, lecz przede wszystkim prawo.

Upadek cywilizacji antycznego świata śródziemnomorskiego przyniósł ze sobą upadek miast. Nowa, wczesnośredniowieczna Europa – to świat wiejski.

Na południu i zachodzie pozostały co prawda resztki dawnych miast rzymskich, lecz ich rola była znikoma w porównaniu z dawną potęgą i chwałą. Miasta przetrwały zwykle w cieniu siedzib biskupich. Upadku uniknęły miasta Hiszpanii, lecz ich rozkwit wiązał się z podbojami arabskimi. Arabowie zdumiewająco szybko docenili uroki życia miejskiego, twórczo adaptując zdobycze cywilizacji starożytnej. Natomiast Europa północna i wschodnia – poza rzymskim limes – nie знаła miast. Ta – według określenia mediewisty Benedykta Zientary – „młodsza Europa” różniła się od ziem dawnej Europy rzymskiej. Narodziły się tu osady handlowe, lecz nie były to miasta w omawianym wyżej znaczeniu tego słowa.

Jednak w XI – XII wieku rozpoczął się proces powolnego odradzania się miast. Był on następstwem przemian ekonomicznych, w tym – rozwoju gospodarki towarowo-pieniężnej. Miasta rodziły się z osad targowych, czyli miejsc wymiany położonych na skrzyżowaniu szlaków handlowych. Zapewniały one obsługę wymiany handlowej mieszkańcom okolicznych wsi. W miarę rozwoju handlu ich znaczenie i ranga rosły. Ludność tych osad handlowych stanowili zwykle okoliczni chłopcy, dla których powstający ośrodek miejski stawał się często nowym miejscem zamieszkania. Osady te pozostawały pod kontrolą właścicieli ziemi, czyli feudałów. Początkowo położenie prawne mieszkańców rodzących się miast nie różniło się od mieszkańców wsi. Sprzyjało temu utrzymywanie się

Komentarz:

wstęp

specyfika miasta

teza

odwołanie do literatury

przedstawienie procesu rozwoju miast
teza/związek z tematem

odwołanie do wstępu

ludności z pracy na roli. Jednak szybko rosnące znaczenie miast powodowało, że ich mieszkańcy wykupywali powinności od feudałów, czy nawet byli w stanie zbrojnie wywalczyć niezależność. Proces emancypacji miast i rodzącego się wraz z nimi mieszczaństwa owocował nową organizacją życia społecznego. Miasto stało się wspólnotą mieszkańców, komuną, której członkowie wybierali spośród siebie władzę polityczną. Władzę tę stanowiły różne definiowane rady miejskie, które z kolei wybierały spośród siebie organ wykonawczy, np. burmistrza. O roli i znaczeniu poszczególnych grup mieszkańców decydowała zamożność. Ludność miejska była zwykle podzielona na trzy grupy: patrycjat, pospólstwo i plebs. Patrycjat stanowili najbogatsi kupcy oraz rzemieślnicy, pospólstwo tworzyli mieszkańcy o średnim poziomie zamożności: właściciele kramów oraz zakładów rzemieślniczych, natomiast plebs – ludzie ubodzy: wyrobnicy, pracownicy najemni, ludzie bez stałego zatrudnienia, żyjący na granicy prawa, a niekiedy poza nią. Władza należała do patrycjatu, lecz zdarzające się niekiedy rewolty mogły prowadzić do wymiany elit. Rozwojowi miast sprzyjało zbiegostwo ludności wiejskiej, która w miastach poszukiwała nie tylko pracy, ale przede wszystkim wolności.

Potęgą miast ujawniła się w tych miejscach Europy, gdzie koncentrowało się jej życie gospodarcze. Była to głównie Italia, Flandria, północna Francja.

Miasta angażowały się w walkę polityczną, zwykle stając po stronie tych, którzy oferowali pokój i bezpieczeństwo, a występując przeciw tym, którzy przyczyniali się do anarchii. Oznaczało to, że miasta wspierały władców przeciw feudałom (tak było we Francji, czy do pewnego stopnia w Polsce). Jednocześnie jednak energicznie przeciwstawiały się próbom odebrania im już posiadanych przywilejów (np. wojny Ligi Lombardzkiej przeciw cesarstwu). Przywileje (np. prawo składu) zwykle nadawali miastom monarchowie. Dostrzegali oni własny interes w rozwoju handlu i rzemiosła, bowiem miasta były płatnikami niebagatelnych podatków.

Czynnikami, który nadał nowy impuls rozwojowi miast włoskich były wyprawy krzyżowe. Miasta portowe (np. Wenecja, Genua) skoncentrowały w swoim ręku ruch osób i towarów z i do Ziemi Świętej. Choć w końcu XIII w. ruch krucjatowy zakończył się porażką, to pozycja miast włoskich w handlu lewantyńskim nie została zachwiana. Monopolizacja obrotu artykułami luksusowymi przyniosła wielkie zyski i dała im przodującą pozycję wśród miast europejskich. z kolei miasta flandryjskie wyrosły na handlu wełną i rozwoju rzemiosła włókienniczego. Na północy Europy i w basenie Morza Bałtyckiego powstała Hanza, która wkrótce stała się najpotężniejszym związkiem handlowym miast w Europie. Rozwój wielkiego handlu spowodował narodziny nowych zjawisk gospodarczych, wśród których należy wymienić rozwój operacji bezgotówkowych oraz kredytowych. Sprzyjały im trudne warunki handlu, w tym także wielki ciężar ówczesnych pieniędzy wytwarzanych z metali szlachetnych. Już w połowie XII w. został utworzony w Wenecji pierwszy bank. Nie był to przypadek. Właśnie tutaj narodziły się weksle i przekazy jako nowe formy operacji finansowych. Wkrótce sieć banków i lombardów (oba słowa pochodzenia włoskiego) pokryła całą Europę, sprzyjając rozwojowi handlu. Widocznym znakiem zamożności i potęgi miast był ich wygląd. Styl gotycki upowszechniający się w Europie w XIII w. był w istocie stylem architektury miejskiej. Wznoszono obiekty użyteczności publicznej (ratusze, sukienice), budowle sakralne (kościóły), czy obiekty obronne (mury, baszty, barbakany). Miasta całej Europy zyskały podobny wygląd, a tryb życia ich mieszkańców regulowały po-

(położenie prawne)

społeczność miejska a system prawny miast

teza

wpływ miast na rozwój gospodarczy (analiza, przykłady); połączenie różnych sfer procesu historycznego

kolejna teza

przedstawienie powiązań polityczno-gospodarczych.

odniesienie do Europy północnej

kolejny argument, uzasadniający temat

odniesienie do kultury

odwołanie do architektury (kultura)

dobne zasady. Upowszechniły się charakterystyczne formy życia społecznego – cechy i gildie. Zasady ich organizacji, z pewnymi odmianami lokalnymi, były wspólne dla całej Europy.

W miastach ukształtował się specyficzny tryb życia, odmienny od życia wiejskiego. Sprzyjał temu rodzaj zajęć miejskich. Kupiec musiał być człowiekiem śmiałym, gotowym do podjęcia ryzyka, umiejącym kalkulować, ale także czytać, pisać i liczyć. Sprzyjało to rozwojowi edukacji, a szkolnictwo właśnie w mieszkańcach miast znalazło wdzięcznych odbiorców. Rozwój uniwersytetów ściśle związany był z miastami, a ich nazwy są z reguły nazwami miast: Bolonia, Cambridge, Padwa. Oczywiście, uniwersytety nie były uczelniami kształcącymi na potrzeby miast, ale zrodził się rodzaj symbiozy między miastem a uczelnią, z której obie strony czerpały zyski.

W ciągu kilkuset lat miasta wrosły na trwałe w społeczny krajobraz Europy. Zdynamizowały jej gospodarkę i kulturę. Stały się – według określenia Normana Daviesa – „mikrokosmosami”, światami w sobie i dla siebie, które tak bardzo różniły się od wiejskiego otoczenia. Były jednocześnie wysepkami wielkiego archipelagu, rozrzuconego po całej Europie. To tutaj narodziły się nowe zjawiska, które przeobraziły w następnych stuleciach Europę. Rzecz nie tylko w zawiązkach gospodarki kapitalistycznej (np. systemie nakładczym), które pojawiły się w miastach u schyłku średniowiecza, ale w sprawach o wiele ważniejszych, bo związanych z rozwojem europejskiej kultury: w miastach włoskich narodził się renesans. Można zaryzykować stwierdzenie, że jest on pochodną bogactwa mieszczan, którzy wyrwali się z morderczej walki o przetrwanie i mogli część swych dochodów przeznaczyć na to, aby żyć piękniej, ciekawiej, a być może także mądrzej. Również walka o nowe szlaki handlowe, nowoodkryte lądy i ludy jest skutkiem ekspansji mieszczan. Zapewne był wśród podróżników pewien odsetek zwolenników czystej przygody, ale większość z nich miała na celu zysk – swój i swoich miast. To oni popchnęli historię naszego kontynentu w nowym kierunku. z czasem w miastach powstałych w średniowieczu zrodzą się nowe idee, które zrewolucjonizują świat. To mieszczenie ostatecznie rozsadzili feudalny porządek świata, świata niezmiennych praw i obyczajów, podległości i zależności. To oni wnieśli weń ferment, ruchliwość i niepokojącą pogoń za nowością. Literatura historyczna ową eksplozję miast i miejskości wiąże ze zjawiskami nowoczesności i postępu. I jakkolwiek byśmy ową nowoczesność oceniali, to należy dostrzec nowatorską rolę miast w dziejach Europy. Bez nich Europa byłaby inna.

teza
(argumenty poniżej)

wpływ na rozwój
kultury i nauki

społeczeństwo/gospodarka

odwołanie do literatury

teza;
argumenty poniżej

kontekst kulturowy

podsumowanie

wnioski końcowe

Komentarz:

Praca została poprawnie umieszczona w czasie (średniowiecze) i przestrzeni (Europa). We wstępie zdefiniowano pojęcie miasta, a także krótko przedstawiono proces ich rozwoju. Zdający scharakteryzował gospodarczą, społeczną i kulturową sferę działalności miast. Zwrócił uwagę na mecenat mieszczaństwa. Dostrzegł złożoność życia w mieście. Zwrócił uwagę na rolę miast w poszukiwaniu nowych dróg rozwoju politycznego i ekonomicznego. Wskazał wpływ miast na takie zjawiska, jak: humanizm, renesans i odkrycia geograficzne. Ukazał złożoność omawianych zjawisk. Odwołał się do literatury (historiografii). W poszczególnych częściach pracy przedstawił tezy, które w trakcie rozważań rozwinął i uargumentował. Przedstawił uzasadnione wnioski końcowe oraz ocenę zjawiska. Wypowiedź poprawnie sformułowana zarówno merytorycznie (historycznie), jak i językowo. Egzaminator zakwalifikował tę pracę do poziomu IV (najwyższego).

3 ZAKOŃCZENIE, CZYLI OSTATNIE WSKAZÓWKI PRZED EGZAMINEM

1. Zapoznaj się dokładnie z wymaganiami dotyczącymi egzaminu maturalnego. Będziesz mógł bardziej świadomie kształcić swoje umiejętności, zarówno w szkole, jak i w domu.
2. Pamiętaj, że w kształceniu umiejętności dużą rolę odgrywa czas oraz liczba i jakość ćwiczeń. Umiejętności sprawdzane na egzaminie, są naturalną konsekwencją zapisów *Podstawy programowej* i programów nauczania realizowanych w szkołach. Zatem ćwiczenia wykonywane w klasie i w domu sukcesywnie przygotowują cię do egzaminu.
3. Nie ma innej możliwości doskonalenia umiejętności, jak regularne ich ćwiczenie.
4. Przed przystąpieniem do odpowiedzi czytaj bardzo **uważnie** treść polecenia. Każdy wyraz jest ważny i daje ci wskazówkę, co do treści odpowiedzi i sposobu jej przedstawienia.
5. Zwracaj uwagę na czasowniki użyte w poleceniu, np. opisz, zanalizuj, wykaż zależność, uodwodnij, porównaj, uzasadnij. Potraktuj je poważnie i zastanów się, co oznaczają w odniesieniu do twojej wiedzy. Użyty czasownik wskazuje ci, jakiego rodzaju i jak obszerna ma być twoja odpowiedź.
6. Zwracaj uwagę na zgodność odpowiedzi z treścią zadania. Ograniczenie to pozwala sprawdzić umiejętność wybiórczego operowania wiedzą oraz stopień zrozumienia omawianych przez ciebie zagadnień.
7. Ściśle wypełniaj polecenia zawarte w treści zadania.
8. Zanim napiszesz, dobrze przemyśl odpowiedź.
9. Nie szukaj pułapek, wtedy gdy pytanie wydaje się zbyt łatwe, a odpowiedź oczywista. Test musi zawierać również pytania łatwe.
10. Ocenie podlega właściwe stosowanie terminów historycznych. Jeśli nie jesteś pewien poprawnego brzmienia czy pisowni lub nie do końca rozumiesz znaczenie terminu, lepiej go omiń i użyj innego.
11. Oceniany będziesz nie tylko za zawarte w swojej pracy wiadomości, ale również za sposób ich przedstawienia, interpretację, wyciągnięte wnioski. Dotyczy to głównie zadań problemowych, wymagających odpowiedzi pełnymi zdaniami.
12. Zadania z tzw. wyposażeniem sprawdzają niezwykle istotną umiejętność historyczną – analizowanie źródeł informacji i wnioskowanie na jego podstawie.
13. Pamiętaj! – historia nie jest zbiorem nienaruszalnych twierdzeń. Podręczniki sygnalizują najnowszy stan badań i aktualną interpretację wydarzeń.
14. Możesz samodzielnie doskonalić umiejętności analizowania źródeł, wykonując ćwiczenia zawarte w podręcznikach i różnego rodzaju zbiorach zadań.
15. Na stronach internetowych CKE i OKE publikowane są arkusze egzaminacyjne z dotychczasowych sesji. To najlepszy materiał do ćwiczeń!
16. Dbaj o poprawność językową. Pisz starannie i czytelnie, nie kreśl, nie dopisuj na marginesie. Niestaranny, pokreślony tekst utrudnia czytanie i poszukiwanie istotnych dla egzaminatora informacji.
17. W trakcie pisania kontroluj czas, abyś mógł właściwie rozplanować pracę!

Powodzenia na egzaminie!

IV CZYTANIE TEKSÓW ŹRÓDŁOWYCH, TWORZENIE WŁASNEJ WYPOWIEDZI

Jerzy Bracisiewicz

Poniżej zamieszczamy zestaw ćwiczeń kształcących umiejętności pożądaną na egzaminie maturalnym z historii. W części I – umiejętność ogólnego rozumienia tekstu źródłowego; w części II – wyszukiwania informacji o nim; w części III – interpretowania tekstu i wreszcie w części IV – umiejętność tworzenia własnej wypowiedzi. Ćwiczenia powstały wokół znanego wam dokumentu

„Dagome iudex”. Wszystkie wymienione tu umiejętności są sprawdzane w I lub II Arkuszu egzaminacyjnym. Sprawdzając teraz, jak sobie radzisz z tymi ćwiczeniami (pytania od 1 do 30), masz okazję by jednocześnie powtórzyć podstawową i rozszerzoną wiedzę o początkach państwowości piastowskiej.

1 OGÓLNE ROZUMIENIE TEKSTU

Masz przed sobą jeden z najciekawszych, a zarazem jeden z najbardziej zagadkowych tekstów odnoszących się do początków państwowości polskiej. Ten tekst jest cytowany bądź wzmiankowany niemal w każdym podręczniku licealnym do historii. Dokument „Dagome iudex”, bo o nim mówimy, nie zachował się w oryginale, tekst poniższy to jego streszczenie (regist). Przeczytaj ten tekst (źródło A) i odpowiedz na pytania od 1 do 8.

Źródło A.

Dokument „Dagome iudex”

[w:] G. Labuda, *Słowiańszczyzna pierwotna. Wybór tekstów*, Warszawa 1954, s. 208.

Podobnie w innym tomie z czasów papieża Jana XV Dagome, pan, (Dagome iudex) i Ote, pani i synowie ich Mieszko i Lambert [nie wiem, jakiego to plemienia ludzie, sądzę jednak, że byli to Sardyńcy, ponieważ ci są rządzeni przez czterech „panów”] mieli nadać świętemu Piotrowi w całości jedno państwo, które zwie się Schinesghe z wszystkimi swymi przynależnościami w tych granicach, jak się zaczyna od pierwszego boku długim morzem (stąd) granicą Prus aż do miejsca, które nazywa się Ruś, a granicą Rusi ciągnąc aż do Krakowa i od tego Krakowa aż do rzeki Odry, prosto do miejsca, które nazywa się Alemure, a od tej Alemury aż do ziemi Milczan i od granicy Milczan prosto do Odry i stąd idąc wzdłuż rzeki Odry aż do rzeczonoego państwa Schinesghe.

Na podstawie źródła A

1. Odpowiedz, od czego pochodzi nazwa tego dokumentu.
2. Odpowiedz, w czym imieniu sporządzono (wystawiono) ten dokument, wymień wystawców tego dokumentu.
3. Wskaż w tekście choć jeden fragment będący uwagą własną kopisty (przepisującego dokument).
4. Odpowiedz, do kogo był adresowany ten dokument.
5. Zaznacz fragment zawierający wolę (dyspozycję) wystawcy (wystawców) tego dokumentu.
6. Zaznacz fragment tekstu, który zawiera opis terytorium.
7. Wskaż nazwy geograficzne, które potrafisz zidentyfikować.
8. Wskaż nazwy geograficzne, których nie potrafisz zidentyfikować.

2 WYSZUKIWANIE INFORMACJI O TEKŚCIE

W odnalezieniu informacji o dokumencie „Dagome iudex” (źródło A) pomocne będą załączone źródła: fragment z encyklopedii (źródło B), wykaz papieży (C) oraz fragment drzewa genealogicznego Piastów (G).

Wykorzystując wskazane źródła informacji odpowiedz na pytania od 9 do 16.

Źródło B.

Hasło encyklopedyczne „Dagome iudex”

[w:] „Encyklopedia katolicka”. Lublin 1979, t. III, s. 970–971 (autorka hasła A. Witkowska)

1. **Dagome iudex**, najstarszy dokument państwowy (nazwa od wystawcy) dotyczący Polski, zredagowany 990–992 w języku łac. W Polsce, Niemczech lub Rzymie, zachowany w formie obszernego wyciągu z napisanego ok. 1087 na podstawie archiwaliów Kurii rzymskiej *Collectio canonum* kardynała Deusdedita; tekst, rekonstruowany z 6 zasadniczych kopii, zawiera kilka zniekształconych nazw; teza filologiczna o sporządzeniu oryginału w języku gr. (A. Steffen) lub prasłowiańskim (J. J. Zatko) nie przyjęła się.

- II. *D. i. jest supliką [prośbą] księcia Dagome lub Dagone (z tytułem iudex), jego żony Ody (z tytułem senatrix) i ich synów Mieszka i Lamberta, skierowaną do Stolicy Apostolskiej (papieża Jana XV) z prośbą o przyjęcie na własność miasta (lub państwa) Schinesghe (nazwę tę identyfikuje się z Gnieznem, rzadziej ze Szczecinem, lub uważa się za zbitkę obu tych nazw) z przyległościami w następujących granicach – długie morze [łac. longum mare] (raczej długie morze niż Pomorze wyłącznie), Prusy, Ruś, Kraków (czyli Małopolska raczej wyłącznie), Odra k. Alemury (Ołomuniec na Morawach, a według T. Manteuffla Oława), Miłsko (Łużyce Górne), Odra aż do Schinesghe: tak jest to więc nadanie co najmniej Wielkopolski, Mazowsza i Dolnego Śląska, może nawet całej Polski.*
- III. Początkowo wyjaśniano dokument na tle konfliktu wydziedziczonej Ody z pasierbem Bolesławem Chrobrym, uważając Dagome za jej opiekuna (J. Lelewel) lub drugiego męża, księcia szczecińskiego (L. Giesebrecht). Gdy uznano Dagome za Mieszka i (recenzja W. A. Maciejowskiego, Biblioteka Warszawska 4 [1844] 582), podjęto próby wyjaśnienia tego imienia – przypadkowy błąd, imię słowiańskie (M. Rudnicki, J. Dowiat), pierwotne imię germańskie Dagon (R. Holtzmann, stąd hipoteza o skandynawskim pochodzeniu dynastii Piastów), imię chrześc. Dagobert (H. Łowmiański), połączenie skrótów dwóch imion.
- IV. Przyjmuje się też kilka interpretacji genezy darowizny:
1. związek z polityką kościelno-organizacyjną Mieszka i z powstaniem metropolii gnieźnieńskiej (1000);
 2. związek z rozwojem stosunków polsko-niemieckich (Z. Wojciechowski, M.Z. Jedlicki);
 3. zabezpieczenie niedawno zdobytych ziem – Pomorza (A. Brackmann) lub Śląska i Małopolski przede rewindykacją ze strony Przemyślidów (G. Labuda);
 4. zabezpieczenie dziedzictwa Ody i jej synów przeciw Bolesławowi Chrobremu, który rządził wówczas w Krakowie z ramienia wuja Bolesława Pobożnego (H. Łowmiański);
 5. uzyskanie korony królewskiej przez Bolesława Chrobrego (P. Bogdanowicz).
- V. W oparciu o występującą w 3 rękopisach głosę [odręczny dopisek kopisty] z wiadomością o 4 sędziach (łac. iudices), rządzących Sycylią, doszukiwano się tamtejszych wpływów na sporządzenie opisu granic w *D. i.* (M. Łodyński, K. Buczek). Treść prawna dokumentu odpowiada instytucji protekcji papieskiej. Praktykowanej w stosunkach wewnątrzkościelnych i przeniesionej na grunt stosunków państwowych; oddanie państwa pol. Na własność i pod opiekę papieża nie oznaczało stosunku lennego, choć pociągało za sobą zobowiązanie do czynszu [rekognicyjnego] (jeszcze nie świętopietrza), płaconego przez pierwszych Piastów do ok. 1034.

Źródło C.

Wykaz chronologiczny papieży (fragmenty dotyczące X i XI w.)

Jan XIII 965–972
 Benedykt VI 972–974
 Benedykt VII 974–983
 Jan XIV 983–984
 Bonifacy VII 984–985
 Jan XV 985–996
 Grzegorz V 996–999
 Jan XVI antypapież 997–998 (usunięty)
 Sylwester II 999–1003
 Benedykt X 1058–1060 (usunięty)
 Mikołaj II 1058–1061
 Aleksander II 1061–1073
 Honoriusz II antypapież 1061–1064 (usunięty)
 Grzegorz VII 1073–1085
 Klemens III antypapież 1080–1084
 Wiktor III 1086–1087
 Urban II 1088–1099

[w:] T. Wierzbowski, „Vademecum. Podręcznik dla studiów archiwalnych”, Lwów 1926, s. 163–164.

Źródło D.

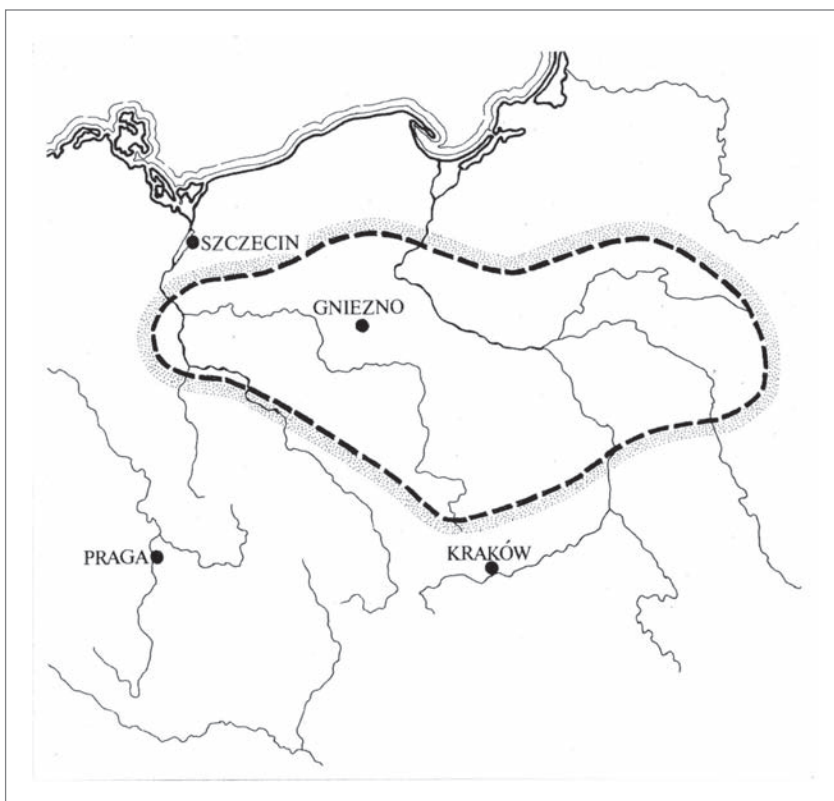
Rozwój terytorialny państwa polskiego do końca X w.

KRAINA HISTORYCZNA (DZIELNICA POLSKI)	OKOLICZNOŚCI I CZAS WŁĄCZENIA DO PAŃSTWOWOŚCI POLSKIEJ
POMORZE ZACHODNIE (NADODRZAŃSKIE, SZCZECIŃSKIE)	zajęte przez Mieszka I w latach 967–972
POMORZE WSCHODNIE (NADWIŚLAŃSKIE, GDAŃSKIE)	najprawdopodobniej zajęte przez Mieszka I
WIELKOPOLSKA (z KUJAWAMI)	odziedziczona przez Mieszka I
MAZOWSZE	włączone do państwa Mieszka I u progu jego panowania
ŚLĄSK	włączony do państwa Mieszka I w 990 r., wcześniej pod panowaniem czeskim
MAŁOPOLSKA	włączona do państwa Bolesława Chrobrego po koniec X w., wcześniej – przejściowo – zależna od Czech
GRODY CZERWIEŃSKIE	w posiadaniu Mieszka do ok. 981 r., następnie zajęte przez księcia kijowskiego Włodzimierza Wielkiego

na podstawie: *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 1–6, Warszawa 1998.

Źródło E.

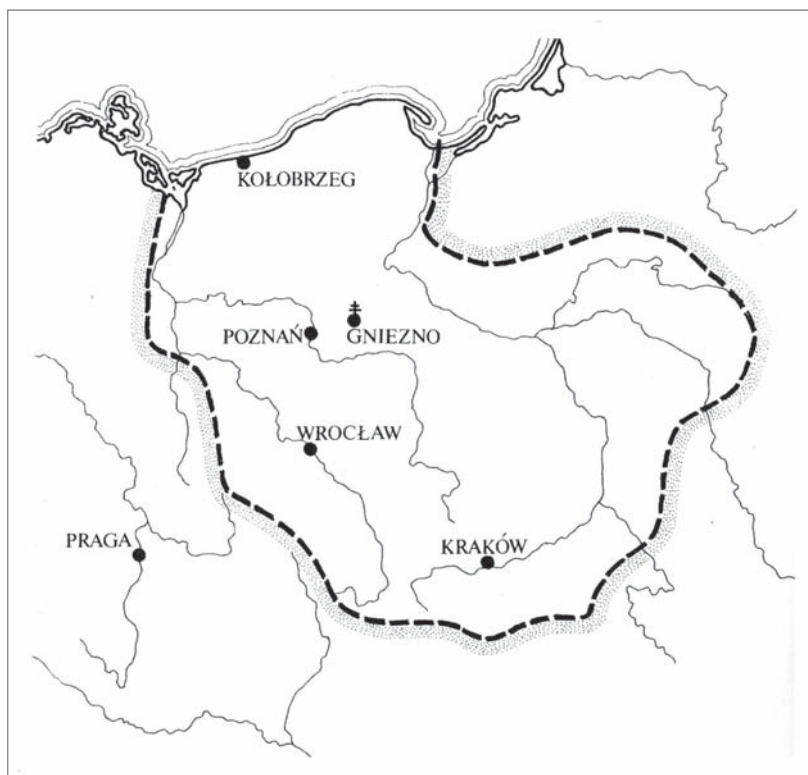
Mapa: Polska w 966 r.

Źródło: „Kultura Polski średniowiecznej X-XIII w.”, red. J. Dowiat, Warszawa 1985, s. 481.

Źródło F.

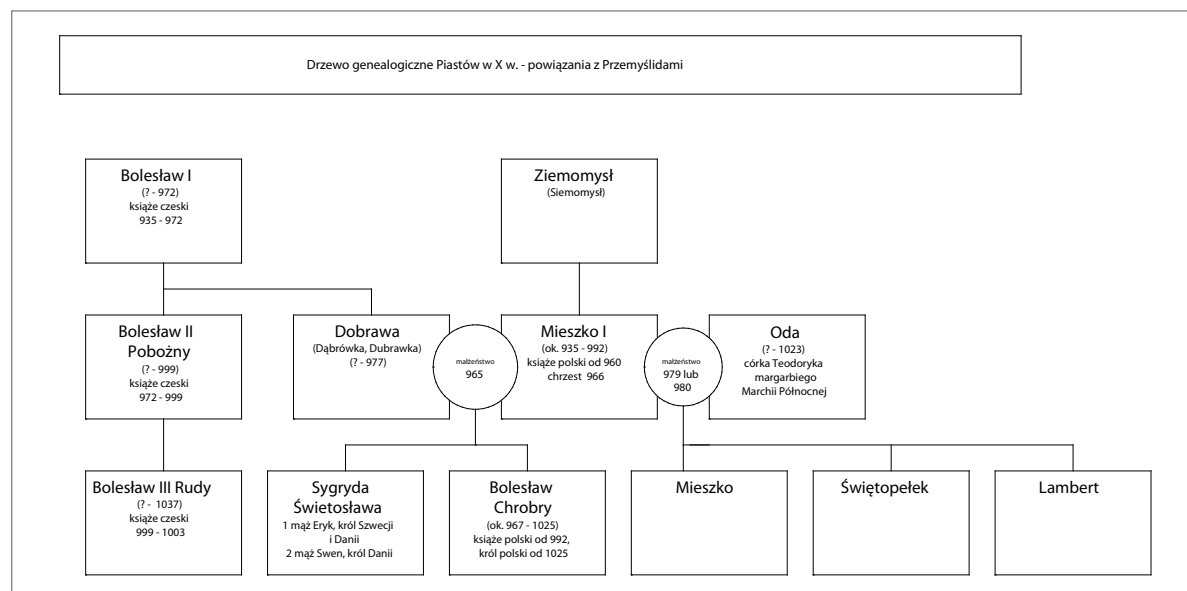
Mapa: Polska w 1000 r.

Źródło: „Kultura Polski średniowiecznej X–XIII w.”, op. cit., s. 482.

Źródło G.

Drzewo genealogiczne Piastów (fragmenty)

na podstawie: „Historia Polski. T. I do roku 1764, cz. III. Tablice genealogiczne”, red. H. Łowmiański, Warszawa 1958.

Na podstawie źródeł A, B, C oraz G, odpowiedz:

9. Gdzie sporządzono ten dokument.

10. W jakim języku sporządzono oryginał tego dokumentu.

11. Od kiedy w historiografii polskiej wystawca tego dokumentu – Dagome – jest identyfikowany z pierwszym historycznym władcą Polski.
12. Kogo zabrakło pośród wystawców tego dokumentu.
13. Za czyjego pontyfikatu sporządzono streszczenie tego dokumentu (którym obecnie dysponujemy).
14. Który z papieży był adresatem oryginału tego dokumentu.
15. Jak identyfikuje się nazwę „Schinesghe”.
16. Która informacja w tekście dokumentu stanowiła argument dla zwolenników teorii normańskiej odnośnie do genezy państwa polskiego.

3 INTERPRETACJA TEKSTU

Do interpretacji dokumentu „Dagome iudex” (źródło A) pomocne będą wszystkie załączone powyżej źródła (B, C, D, E, F oraz G).

Wykorzystując wskazane źródła informacji odpowiedz na pytania od 17 do 22.

Na podstawie źródeł A, B, C, D, E, F oraz G

17. Wśród wystawców dokumentu nie ma Bolesława Chrobrego. Odpowiedz, o czym może świadczyć pominięcie jego osoby.
18. W treści dokumentu znajdują się trzy przesłanki pozwalające go datować. Pierwsza dotyczy osoby adresata i okresu jego pontyfikatu; druga dotyczy osoby wystawcy (Dagome) – a skoro przyjmuje się, że jest to Mieszko I, to znamy rok jego śmierci; trzecia dotyczy krainy historycznej (dzielnicy), która znalazła się w granicach państwa Schinesghe. Podaj nazwę tej dzielnicy i wyjaśnij, dlaczego wiedza o jej związku z państwem Schinesghe ułatwia datację tego dokumentu.
19. Terytorium każdego państwa można opisać na trzy sposoby: wymieniając wszystkie krainy (dzielnice), które składały się na to państwo; określając przebieg jego granic; wreszcie wymieniając terytoria (i znaczące punkty) znajdujące się na zewnątrz tego państwa (graniczące z nim). Odpowiedz, który z tych sposobów występuje w tym dokumencie.
20. Podaj nazwę choć jednej krainy historycznej (dzielnicy), której Mieszko I nie posiadał w 966 r., a której przynależność do państwa Schinesghe (państwa Mieszka I) poświadcza ten dokument.
21. Podaj nazwę krainy historycznej (dzielnicy), którą Bolesław Chrobry posiadał w roku 1000, a której przynależność do państwa Mieszka I jest nierozstrzygnięta. Wykorzystaj informacje zawarte w źródłach B, D oraz mapę Polski w 1000 r. – źródło F.
22. Odpowiedz, czy występująca w dokumencie glosa (odręczny dopisek kopisty) pozwala ocenić wiedzę geograficzną kopisty.

4 REFLEKSJA NAD TEKSTEM — TWORZENIE WŁASNEGO TEKSTU

W części I, II i III (pytania od 1 do 22) zamieszczono źródła informacji i pytania, które na egzaminie maturalnym z historii mogą wystąpić w arkuszu egzaminacyjnym dla poziomu podstawowego (test) oraz w arkuszu egzaminacyjnym dla poziomu rozszerzonego (analizie źródeł informacji). Ćwiczenia, które proponujemy poniżej (pytania od 23 do 30) mają związek z wypracowaniem, które jest częścią arkusza egzaminacyjnego dla poziomu rozszerzonego. W tych ćwiczeniach należy połączyć informacje uzyskane ze źródeł (A, B, C, D, E, F oraz G) z wiedzą o epoce.

Jako przykład posłuży nam temat wypracowania: „Omów rozwój terytorialny państwa polskiego od X do XIV w.”

Informacje uzyskane o dokumencie „Dagome iudex” możesz wykorzystać w części początkowej wypracowania – dotyczącej X w. Informacje te powinny być uogólnione, a sformułowanie ich dostosowane do tematu.

Oto propozycja, jak mogłoby brzmieć jedno zdanie twojej pracy, świadczące, że nie tylko posiadasz określone informacje, ale rozumiejąc temat, używasz ich właściwie.

(...) na podstawie dokumentu „Dagome iudex” (990–992) możemy określić obszar państwa polskiego (w dokumencie zwanego państwem Schinesghe) pod koniec panowania Mieszka I (Wielkopolska, Pomorze, Mazowsze, Śląsk i północna Małopolska – południowa Małopolska znajdowała się pod panowaniem czeskim). (...)

Dla każdego z tematów wypracowań, podanych w poleceniach od 23 do 30, sformułuj, wzorem powyższego przykładu, jedno-, dwuzdaniowe wypowiedzi. W każdej z tych wypowiedzi uogólnij uzyskane informacje o dokumencie „Dagome iudex” tak, by stały się one użyteczne dla zaproponowanych tematów.

23. Scharakteryzuj tendencję decentralistyczną w życiu politycznym państwa polskiego w okresie X–XII w.
24. Przedstaw miejsce Mazowsza w dziejach państwa polskiego X–XVI w.
25. Scharakteryzuj rolę ośrodków stołecznych w dziejach Polski X–XIV w.
26. Scharakteryzuj proces formowania się polskiej świadomości narodowej X–XV w.
27. Scharakteryzuj działania Piastów zmierzające do uzyskania arcybiskupstwa i korony królewskiej.
28. Scharakteryzuj stosunki Polski z cesarstwem X–XII w.
29. Scharakteryzuj stosunki polsko-czeskie X–XV w.
30. Porównaj początki państwowości polskiej, ruskiej i czeskiej IX–XI w.

MODEL ODPOWIEDZI

1. Nazwa dokumentu pochodzi od wymienionego w tekście „**Dagome**” i jego tytułu „**iudex**” (tłumaczenie: Dagome pan, [książę, sędzia]) – od imienia i tytułu wystawcy.
2. Wystawcy: **Dagome, Ote (i synowie ich) Mieszko i Lambert.**
3. Pierwszy fragment pochodzący od kopisty to: „**podobnie w innym tomie z czasów papieża Jana XV**”; drugi fragment to: „**nie wiem, jakiego to plemienia ludzie, sądzę jednak, że byli to Sardyńscy, ponieważ ci są rządzenia przez czterech panów**”.
4. Adresatem dokumentu jest Stolica Apostolska (papież Jan XV) – „**mieli nadać świętemu Piotrowi**”.
5. Wola (dyspozycja, intencja) wystawcy (wystawców): „**mieli nadać świętemu Piotrowi w całości jedno państwo**, (które zwie się Schinesghe)”.
6. „z wszystkimi swymi przynależnościami w tych granicach, jak się zaczyna od pierwszego boku długim morzem (stąd) granicą Prus aż do miejsca, które nazywa się Ruś, a granicą Rusi ciągnąc aż do Krakowa i od tego Krakowa aż do rzeki Odry, prosto do miejsca, które nazywa się Alemure, a od tej Alemury aż do ziemi Milczan i od granicy Milczan prosto do Odry i stąd idąc wzdłuż rzeki Odry aż do rzeczzonego państwa Schinesghe”.
7. Powinieneś bez trudu wskazać **zaznaczone tu nazwy**:
„które zwie się **Schinesghe** z wszystkimi swymi przynależnościami w tych granicach, jak się zaczyna od pierwszego boku długim morzem (stąd) granicą Prus aż do miejsca, które nazywa się Ruś, a granicą Rusi ciągnąc aż do Krakowa i od tego Krakowa aż do rzeki Odry, prosto do miejsca, które nazywa się **Alemure**, a od tej **Alemury** aż do ziemi Milczan i od granicy Milczan prosto do Odry i stąd idąc wzdłuż rzeki Odry aż do rzeczzonego państwa **Schinesghe**”.

8. Możesz mieć kłopoty z identyfikacją **zaznaczonych tu nazw:**
„które zwie się **Schinesghe** z wszystkimi swymi przynależnościami w tych granicach, jak się zaczyna od pierwszego boku długim morzem (stąd) granicą Prus aż do miejsca, które nazywa się Ruś, a granicą Rusi ciągnąc aż do Krakowa i od tego Krakowa aż do rzeki Odry, prosto do miejsca, które nazywa się **Alemure**, a od tej **Alemury** aż do ziemi Milczan i od granicy Milczan prosto do Odry i stąd idąc wzdłuż rzeki Odry aż do rzeczzonego państwa **Schinesghe**”.
9. Nie jest to pewne, być może w Polsce, być może Niemczech albo w Rzymie.
10. W języku łacińskim.
Dla osób zainteresowanych podajemy tekst w języku łacińskim:
Item in alio tomo sub Iohanne XV papa Dagome iudex et Ote senatrix et filii eorum: Misicam et Lambertus – nescio cuius gentis homines, puto autem Sardos fuisse, quoniam ipsi a III iudicibus reguntur – leguntur beato Petro contulisse unam civitatem in integro, que vocatur Schinesghe, cum omnibus suis pertinentiis infra hos affines, sicuti incipit a primo latere longum mare, fine Bruzze usque in locum, qui dicitur Russe et fines Russe extendente usque in Craccoa et ab ipsa Craccoa usque ad flumen Oddere recte in locum, qui dicitur Alemure, et ab ipsa Alemura usque in terram Milze recte intra Oddere et exinde ducente iuxta flumen Oddera usque in predictam civitatem Schinesghe.
11. Od 1844 r. – (recenzja W.A. Maciejowskiego, Biblioteka Warszawska 4 [1844] 582).
12. Zabrakło pierwotnego syna Mieszka I Bolesława Chrobrego. Pominięty został również Świętopełk – jeden z trzech synów Mieszka I i Ody.
13. Hasło encyklopedyczne (źródło B) podaje, że kopię (streszczenie) sporządzono ok. 1087 r. – zatem za pontyfikatu Wiktora III (w innych wydawnictwach podaje się, że ok. 1080 r. – czyli za pontyfikatu Grzegorza VII).
14. Jan XV.
15. Miasto (lub państwo) „**Schinesghe**” (nazwę tę identyfikuje się z Gnieznem, rzadziej ze Szczecinem, lub uważa się za zbitkę obu tych nazw).
16. Imię „**Dagome**” (Dagon) – wskazujące, według zwolenników teorii normańskiej, na skandynawskie pochodzenie osoby (dynastii).
17. Może to świadczyć o decyzji Mieszka I o odsunięcia od sukcesji Bolesława Chrobrego na rzecz młodszych braci (z drugiego małżeństwa z Odą). Może też świadczyć o próbie pozbawienia Chrobrego praw do sukcesji przez macochę i młodszych braci (Odę, Mieszka i Lamberta), być może już po śmierci Mieszka I. Sprawa jest dyskusyjna i różnie wyjaśniana przez historyków. W hasle encyklopedycznym (źródło B) znajdziesz informacje o próbach jej wyjaśnienia. Warto dodać, że pominięcie Bolesława Chrobrego [i Świętopełka] bywa interpretowane jako rezultat dokonanego przez Mieszka I przed śmiercią podziału kraju na dwie [trzy] części – państwo Schinesghe miało stanowić dzielnicę Mieszka I Lamberta (synów Ody), natomiast Bolesław Chrobry miał objąć dzielnicę poza obszarem nazwanym w dokumencie „państwem Schinesghe” (być może chodzi o Małopolskę) [a Świętopełk mógł otrzymać Pomorze (?)].
18. Pierwsza przesłanka dotyczy osoby adresata – papieża Jana XV – pontyfikat 985–996, zatem dokument powstał przed rokiem 996. Druga przesłanka dotyczy osoby wystawcy – Mieszka I – i roku jego śmierci (992), zatem dokument powstał przed tą datą. Trzecia przesłanka dotyczy **Śląska**, który został włączony do Polski w 990 r. Wniosek: dokument sporządzono między 990 a 992 r.
19. Najwięcej przemawia za trzecim sposobem. W opisie terytorium państwa Schinesghe uwzględnione są obszary (przestrzenie) znajdujące się poza tym państwem: **długie morze** (Bałtyk), **granica z krainą Prusów** (kraina Prusów – również na zewnątrz), **miejsce, które nazywa się Ruś i granica z Rusią** (Ruś Kijowska), **miejsce, które nazywa się Kraków** (najbardziej dyskusyjny fragment tego opisu – należy sądzić, że pod pojęciem „Kraków” zawiera się jakaś część [być może tylko południowa] Małopolski), **Alemure** (Alemure/Ołomuniec na Morawach) i **kraina Milczan** (Miłsko – Górne Łużyce).
20. Śląsk, Pomorze [Pomorze Zachodnie (Szczecińskie), Pomorze Wschodnie (Gdańskie)].
21. Małopolska z Krakowem (południowa Małopolska).

22. Dla charakterystyki horyzontu geograficznego kopisty (czynnego w środowisku kurii rzymskiej w czasach Grzegorza VII – streszczenie pochodzi z lat 80. XI w.) najważniejsza jest glosa (dopisek kopisty): **nie wiem, jakiego to plemienia ludzie, sądzę jednak, że byli to Sardyńczycy, ponieważ ci są rządzeni przez czterech „panów”**. Zakładając, że nie była to świadoma pomyłka przepisującego (lub jego mocodawców), jak sugerują niektórzy historycy, dopisek ten może świadczyć o ignorancji kopisty.

Do pytań od 23 do 30 zamieszczony model odpowiedzi jest tylko jedną z możliwych propozycji.

23. [...] Pod koniec panowania Mieszka I podjęto próbę pozbawienia sukcesji Bolesława Chrobrego (potwierdza to dokument „Dagome iudex”). Nie wnikając w to, jaki był w tym udział Mieszka I, a jaki jego drugiej żony Ody i grupy możnych, stwierdzić należy, że próba przejęcia władzy przez młodszą linię Piastów (do tego dwóch sukcesorów – Mieszko i Lambert) prowadziła do osłabienia władzy centralnej. [...]
24. [...] Mazowsze wchodziło w skład państwa Mieszka I. Ten fakt znajduje pełne potwierdzenie w dokumencie „Dagome iudex” (ok. 990–992). [...]
25. [...] Centrum polityczne państwa Mieszka I znajdowało się w Wielkopolsce, w dokumencie „Dagome iudex” pojawia się nazwa państwa Mieszka, utworzona być może od nazwy ośrodka stołecznego – Gniezna („państwo Schinesghe”). [...]
26. [...] w czasach Mieszka I prawdopodobnie nie pojawiła się jeszcze nazwa „Polska”, w dokumencie „Dagome iudex” (990–992) zostało użyte określenie „państwo Schinesghe”, co odczytuje się jako „państwo gnieźnieńskie”. [...]
27. [...] Być może już Mieszko I podjął starania o utworzenie własnej prowincji kościelnej, dokument „Dagome iudex” pochodzący z końca jego panowania i adresowany do ówczesnego papieża bywa interpretowany jako próba uzyskania niezależnej organizacji kościelnej (arcybiskupstwa – metropolii kościelnej). [...]
28. [...] Oddanie państwa gnieźnieńskiego pod opiekę papieżstwa (dokument „Dagome iudex” 990–992) mogło być próbą uniknięcia zależności od cesarza (lub margrabiów niemieckich), a także próbą uzyskania samodzielnej prowincji kościelnej, z pominięciem roszczeń arcybiskupów magdeburskich. [...]
29. [...] Zdobyty po walkach z Czechami Śląsk (990) znalazł się w państwie Mieszka I („Dagome iudex” 990–992). W czeskiej strefie wpływów, do końca X w., pozostawała najprawdopodobniej Małopolska. Istnieje przypuszczenie, że z ramienia ówczesnego księcia czeskiego Bolesława Pobożnego (brata Dobrawy) Małopolską zarządzał Bolesław Chrobry. [...]
30. [...] Podobnie jak w przypadku Rusi Kijowskiej, również w odniesieniu do państwa polskiego, doszukiwano się (głównie historycy niemieccy) dowodów na normańskie (skandynawskie) pochodzenie dynastii. Występujące w dokumencie „Dagome iudex” imię Dagome (Dagon) miało być argumentem przemawiającym za tą tezą. [...]

OPRACOWAŁA:
EWA CHORAŻY

HISTORIA ANEKS

PRZYKŁADOWY ARKUSZ MATURALNY DLA POZIOMU ROZSZERZONEGO

CENTRALNA KOMISJA
EGZAMINACYJNA

PUBLIKACJA WSPÓŁFINANSOWANA
PRZEZ EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

CZĘŚĆ I¹

TEST SPRAWDZAJĄCY WIADOMOŚCI I UMIEJĘTNOŚCI USTALONE W STANDARDACH WYMAGAŃ EGZAMINACYJNYCH z HISTORII

(20 punktów)

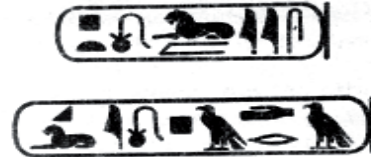
Zadanie 1. (1 pkt)

Napisz, w jakim kręgu kulturowym powstało pismo przedstawione na ilustracji A, B, C, D. Odpowiedzi wybierz spośród:

cywilizacja grecka, cywilizacja rzymska, cywilizacja egipska, cywilizacja chińska, cywilizacja z obszaru Mezopotamii.

A.

B.

C.

D.

Źródło: R. Kulesza, „Ateny w czasach Peryklesa”, Warszawa 1991; J. Zabłocka, „Historia [...] Wschodu w starożytności”, Wrocław 1987

Zadanie 2. (1 pkt)

Przeczytaj uważnie tekst pochodzący z „Roczników” Tacyty i wykonaj polecenie.

Wewnątrz panował spokój, nazwy urzędów zostały te same, młodzi urodzili się już po bitwie pod Akcjum [...] jakżeż niewielu z tych pozostało, co republikę widzieli!

Źródło: J. Tazbirowa, E. Wipszycka, „Historia. Starożytność”, Warszawa 1996, s. 167

Wyjaśnij, na czym polegało znaczenie wspomnianej bitwy w dziejach Rzymu.

Zadanie 3. (1 pkt)

Fotografie przedstawiają zabytki należące do dziedzictwa kultury światowej. Wstaw pod każdą fotografią numer właściwego podpisu wybranego spośród zamieszczonych poniżej.

A.

B.

¹ Zadania w I części arkusza pochodzą z sesji egzaminacyjnej: styczeń 2006 i z Materiału diagnostycznego: grudzień 2005 (www.cke.edu.pl). Wyboru i modyfikacji dokonała Autorka Biuletynu

C.

D.

1. Ateny – Erechtejon
2. Ateny – Partenon
3. Rzym – Bazylika św. Piotra
4. Rzym – Koloseum
5. Sztambuł – Hagia Sophia

Fotografie własne.

Zadanie 4. (1 pkt)

Wymienione poniżej wydarzenia i zjawiska zlokalizuj w czasie, wpisując oznaczające je litery w odpowiednich rubrykach tabeli.

- A. Podbój Płw. Pirenejskiego przez Arabów
- B. Rozbicie dzielnicowe w Polsce
- C. Konkordat wormacki
- D. Podbój Płw. Bałkańskiego przez Turków osmańskich
- E. Unia w Krewie
- F. Wyprawy krzyżowe

Wczesne średniowiecze	
Pełne średniowiecze	
Późne średniowiecze	

Zadanie 5. (1 pkt)

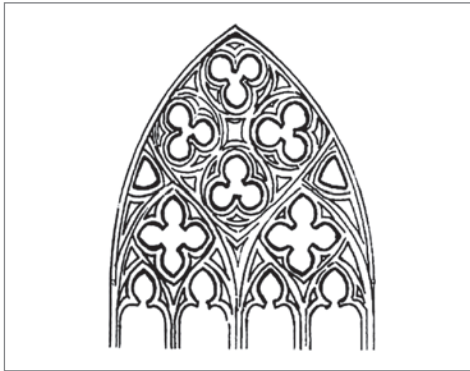
W tabeli – obok każdego z wydarzeń historycznych – dopisz literę oznaczającą fakt, który jest jego następstwem.

- A. Utrata Pomorza Gdańskiego przez Władysława Łokietka
- B. Koronacja Bolesława Chrobrego
- C. Założenie Akademii Krakowskiej
- D. Prusy Krzyżackie zostały lennem Polski

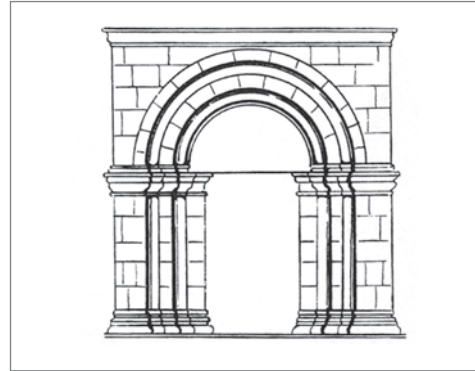
	WYDARZENIE	SKUTEK (NASTĘPSTWO)
1.	Śmierć cesarza Henryka II	
2.	Zajęcie Pomorza Gdańskiego przez Brandenburgię	
3.	Wojna trzynastoletnia	

Zadanie 6. (1 pkt)

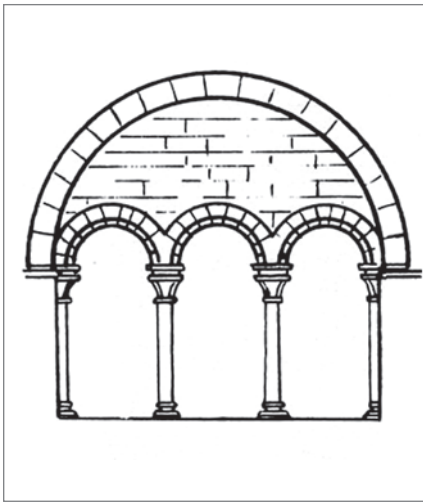
Umieszczone niżej elementy architektoniczne zakwalifikuj do sztuki romańskiej lub gotyckiej. Wpisz numery rysunków we wskazane poniżej miejsca.

Rysunek 1.

Rysunek 2.

Rysunek 3.

Rysunek 4.

Źródło: W. Koch, „Style w architekturze. Arcydzieła budownictwa europejskiego od antyku po czasy współczesne”, Warszawa 1996, s. 99, 163-164

Sztuka romańska:

Sztuka gotycka:

Zadanie 7. (2 pkt)

Przeczytaj fragment przywileju koszyckiego i – odwołując się do wiedzy własnej – wykonaj polecenia.

W imię Pańskie. Amen.

[...] My, Ludwik z Bożej łaski węgierski, polski, dalmacki etc., król, chcemy, aby doszło do wiadomości wszystkich, tak obecnych, jak i przyszłych [...].

5. Ponieważ zaś rzeczona szlachta nasza w szczególnej swej do nas miłości przyjęła [...] i potomstwo nasze żeńskie, tak samo jak męskie, sobie za księcia i pana – przeto [...] zwalniamy i wyjmujemy od składania wszelkich danin, podatków i opłat [...] wszystkie miasta, grody, posiadłości, miasteczka i wsie, [...] całego Królestwa Polskiego, należących do panów i wszelkiej szlachty – oraz chcemy, aby byli zwolnieni od wszelkich posług, robót i dostaw.

Źródło: „Wiek V – XV w źródłach”, opr. M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Lenard, Warszawa 1997, s. 183-184

A. Kto zasiadł na tronie Królestwa Polskiego po śmierci Ludwika Węgierskiego? Podaj imię władcy.

B. Podaj dwa następstwa przywileju koszyckiego dla ustroju politycznego państwa polskiego.

-
-

Zadanie 8. (2 pkt)

Przeczytaj tekst i wykonaj polecenia.

Wojna, która rozpoczęła się w dziedzicznych posiadłościach Habsburgów austriackich, przekształciła się szybko w wojnę ogólnoniemiecką, a następnie w europejską. Choć wojna zaczęła się od hasła religijnego, krzyżowały się w niej interesy ekonomiczne, polityczne i dynastyczne większości państw europejskich. Wojna [...] szybko straciła swój charakter wojny religijnej. Przez długi czas po stronie katolickiego cesarza stali niektórzy książęta protestanccy, natomiast katolicka Francja popierała zdecydowanie obóz protestancki w Rzeszy.

Źródło: J. Gierowski, J. Leszczyński, „Historia dla klasy II liceum ogólnokształcącego”, Warszawa 1972, s. 175

A. Napisz, jak nazywa się konflikt, który opisuje powyższy tekst.

.....

B. W wyjaśnij, w jaki sposób zmieniał się opisywany konflikt. Uwzględnij dwa aspekty tych zmian.

-
-

Zadanie 9. (1 pkt)

Niektórzy intelektualiści XVIII-wiecznej Europy byli zwolennikami absolutyzmu monarszego (oświeconego), wierząc jednocześnie w istnienie naturalnych (przyrodzonych, niezbywalnych) praw człowieka. Podaj argument potwierdzający wewnętrzną sprzeczność tych poglądów.

.....

Zadanie 10. (1 pkt)

Wstaw w wyznaczone pod mapą miejsce numer właściwego podpisu wybranego spośród zamieszczonych poniżej.

Opracowanie własne.

1. Rzeczpospolita przed I rozbiorem
2. Rzeczpospolita po I rozbiórce
3. Księstwo Warszawskie w 1812 roku
4. Królestwo Polskie w 1815 roku

Zadanie 11. (1 pkt)

W tabeli zamieszczone zostały krótkie fragmenty źródeł dotyczących polskich powstań narodowych. Wpisz obok nich numery odpowiednich podpisów zamieszczonych poniżej tabeli.

A. W wyniku walk prowadzonych pierwszego wieczoru, w nocy i nazajutrz, tj. 28 grudnia, opanowaliśmy, i to bez wielkich strat, całe miasto z wyjątkiem kilku obiektów. Zajęliśmy nawet cytadelę [...]. Koszar grenadierów nie zdobyto szturmem, bo Naczelna Rada Ludowa wymogła przejściowe zawieszenie broni [...].	
B. Brygada kawalerii narodowej Madalińskiego, mająca swe leża między Bugiem a Narwią, zebrawszy swe szwadrony w Ostrołęce, wyniosłe odmówiła przeprowadzenia redukcji. Generał Igelström wystąpił przeciw zbuntowanej brygadzie wojsko [...].	
C. W [...] fatalnym następstwie całego zachowania swojego, biali byli bezsilnymi, bezradnymi, wreszcie pobłażającymi wobec powstania. Nie potępili go jawnie i stanowczo, bo byli już zupełnie rozbici. Komitet Centralny stanowił jedyną w kraju władzę narodową.	

Źródło: Polska w latach [...]–1939. „Wybór tekstów źródłowych do nauczania historii”, red. W. Wrzesiński, Warszawa 1986, s. 53; Powstanie [...], opr. W. Bortnowski, Warszawa 1959, s. 9; S. Koźmian, „Rzecz o roku [...]”, t. II, cz. II, Kraków 1895, s. 319

1. Powstanie listopadowe
2. Powstanie kościuszkowskie
3. Powstanie styczniowe
4. Powstanie wielkopolskie 1918–1919 roku

Zadanie 12. (3 pkt)

Porównaj teksty i wykonaj dwa polecenia.

Tekst nr 1. Filaret Prawdowski (Henryk Kamieński), o prawdach żywotnych narodu polskiego [1844 r.]

Źródło: Polska w latach 1795–1864. Wybór tekstów źródłowych do nauczania historii, Warszawa 1986, oprac. I. Rusinowa, s. 180–181

[...] każdy włościanin gospodarz, zagrodnik itd. uprawiający jakąkolwiek ilość ziemi w zamian dawanych przez siebie pańszczyzny, czynszu, danin lub jakichkolwiek innych powinności, [powinien stać się] właścicielem całego swego gruntu, żadnych odtąd nie mając względem nikogo obowiązków.

Tekst nr 2. Z przemówienia W. Witosa na posiedzeniu Sejmu Ustawodawczego 22 II 1919 r.

Źródło: Powstanie II Rzeczypospolitej. Wybór dokumentów, Warszawa 1984, s. 728

[...] dążyć będziemy w obecnym Sejmie nie tylko do rozparcelowania dóbr państwowych, majoratów, dóbr martwej ręki i ordynacji, ale nie zawahamy się poświęcić wielkiej własności ziemskiej [...], aby milionom bezrolnych i małorolnych [...] dać własny warsztat samodzielnej pracy.

A. Nazwij sposób (metodę) rozwiązania kwestii agrarnej zawarty w:

Tekście nr 1:

Tekście nr 2:

B. Wyjaśnij przyczynę różnic w propozycjach rozwiązania sprawy chłopskiej.

.....

Zadanie 13. (2 pkt)

Na podstawie poniższych danych zawartych w tabeli wykonaj dwa polecenia.

Tabela: Ludność Rosji (ZSRR) w pierwszej połowie XX wieku

LATA	LICZBA LUDNOŚCI (W MILIONACH)			ODSETEK LUDNOŚCI MIEJSKIEJ
	OGÓŁEM	MIEJSKIEJ	WIEJSKIEJ	
1900	135,6	-	-	-
1912	171,1	-	-	-
1926	147,0	26,3	120,7	17,9
1939	170,6	56,1	114,5	32,9
1940	194,1	63,1	131,0	32,5

Na podstawie M. Heller, A. Niekricz, „Utopia u władzy. Historia Związku Sowieckiego”, t. 1, wyd. Krag, Warszawa 1985, s. 7 (lata 1900 i 1912); J. Ciepiewski, I. Kostrowicka i in., „Dzieje gospodarcze światado roku 1975”, Warszawa 1980, s. 534 (lata 1926, 1939, 1940)

A. Wyodrębnij okres załamania demograficznego.

Załamanie demograficzne przypada na okres od roku do roku

B. Podaj dwie polityczne przyczyny tego załamania. Odwołaj się do wiedzy własnej.

-
-

Zadanie 14. (1 pkt)

Uporządkuj chronologicznie poniższe wydarzenia z okresu II wojny światowej, zaczynając od najwcześniejszego. We wskazanym miejscu wpisz w odpowiedniej kolejności liczby od 1 do 6.

japoński atak na Pearl Harbor	
powstanie warszawskie	
wojna radziecko-fińska	
atak Hitlera na Francję	
konferencja w Jałcie	
lądowanie wojsk alianckich w Normandii	

Zadanie 15. (1 pkt)

W 1989 roku rozegrały się w krajach Europy Środkowej wydarzenia nazwane „Jesienią Ludów”. Określ, jak zmieniło się położenie międzynarodowe tych państw w wyniku wspomnianych wydarzeń.

.....

SPÓŁECZEŃSTWO POLSKIE XIII-XX W. – BARIERY SPOŁECZNE I AWANS, MOBILNOŚĆ I STRUKTURA SPOŁECZNA.

CZĘŚĆ II²

ZADANIA ZWIĄZANE z ANALIZĄ ŹRÓDEŁ WIEDZY HISTORYCZNEJ (10 punktów)

Zapoznaj się z materiałami źródłowymi (źródła A–H). Następnie wykonaj zadania zamieszczone w Arkuszu odpowiedzi (zadania 16–23).

Źródło A

Tabl. Struktura stanowa ludności Korony u schyłku XVI w.

STANY	OGÓŁEM		WIELKOPOLSKA		MAŁOPOLSKA		MAZOWSZE		PRUSY KRÓLEWSKIE	
	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%
Ogółem	2977,5	100,0	1016,5	100,0	983,8	100,0	679,9	100,0	297,3	100,0
chłopi	1981,3	66,6	700,3	68,9	677,6	68,9	424,4	62,4	179,0	60,2
mieszczanie	718,7	24,1	256,1	25,2	258,4	26,3	95,7	14,1	108,5	36,5
szlachta	271,8	9,1	57,4	5,6	45,7	4,6	158,9	23,4	9,8	3,3
duchowieństwo	5,7	0,2	2,7	0,3	2,1	0,2	0,9	0,1	.	.

Uwaga: dane nie obejmują Żydów, dane dla Prus Królewskich bez duchowieństwa.
[w:] „Historia Polski w liczbach, t. I, Państwo, społeczeństwo”, wyd. GUS, Warszawa 2003, s. 77

Źródło B

B. Paprocki, „Herby rycerstwa polskiego (1584)”

wyd. K. J. Turowski, Kraków 1858, s. 414-416

Bartosz Paprocki (ok. 1543-1614), szlachcic, historyk i heraldyk, autor herbarza „Herby rycerstwa polskiego”.

O klejnocie (herbie) **Dąbrowa** starodawnym [...]. Najznaczniej od czasów dawnych wspominają różne skrypta dom **Rostkowskich**, moźny w mazowieckim księstwie, z którego wiele mężów zasłużonych bywało [...]. Jan Kostka (Rostkowski) na Rostkowie był wieku mego także kasztelanem zakroczymskim, który z Kryską zostawił syna, męża godnego. Dom **Łosiów** starodawny i znaczny na Mazowszu, i na dobrzyńskiej ziemi. [...]. Dom **Zgierskich** na Mazowszu starodawny i znaczny, z którego idą **Kiszkowie**, w Litwie dom moźny. [...] **Seczyński** w Prusiech dom starodawny od Starogarda. **Morawscy** w ciechanowskim powiecie. **Budzyński** w makowskim powiecie dom rozrodzony. **Dąbrowscy** także dom rozrodzony.

Źródło C

J. Le Laboureur de Bleranval, „Relacja z podróży do Polski ...”, (1647)”

[w:] J. A. Wilder, „Okien cudzoziemca. Ze wspomnień cudzoziemców o dawnej Polsce”, Warszawa 1959, s. 74-76

Jean Le Laboureur de Bleranval (1623-1675), Francuz, znalazł się w orszaku towarzyszącym Marii Ludwice, żonie Władysława IV (później Jana Kazimierza), do Polski w 1646 r.

Nie ma trzeciego stanu w Polsce, gdyż lud, z wyjątkiem trzech głównych miast: Krakowa dla Polski, Wilna dla Litwy i Gdańska dla Prus, z których każde ma swoje głosy, nie bierze udziału w głosowaniu do Stanów Królestwa. Cały rząd należy do szlachty i duchowieństwa, oni panują nad gminem. Jednakże mieszczenie większych miast [...] stanowią rodzaj pośredni między szlachtą i ludem, gdyż to, co posiadają, należy wyłącznie do nich. Chłopi, którym nie przysługują żadne przywileje, nie mają prawa opuścić bez zezwolenia pana jego ziemi [...]; są oni przywiązani do ziemi i uważani za

² Zadania w II i III części arkusza są fragmentem Arkusza II z sesji majowej 2005 r. zmodyfikowanym przez Autorkę Biuletynu (www.cke.edu.pl)

jej część. [...] Tym ostatnim (*mieszczanom w Krakowie, bogatym rzemieślnikom i kupcom, urzędnikom sądowym lub rajcom miejskim*) brak tylko miana szlachciców, gdyż mają ich minę, zamożność i obyczaje. Dążeniem wszystkich uczciwych ludzi [...] jest otrzymać szlachectwo [...].

Źródło D

Prawo o miastach z 18 kwietnia 1791 r.

[w:] *Konstytucja 3 maja 1791*, opr. J. Kowecki, Warszawa 1983, s. 111, 114-117

Artykuł I „O miastach”

11. Tak z urodzenia szlachcie, jako i obywatelom stanu miejskiego tym, którzy potem do zaszczytu szlachectwa przypuszczonymi zostaną, przyjęcie obywatelstwa miejskiego, w nim znajdowanie się, sprawowanie urzędów, prowadzenie wszelkiego handlu, utrzymywanie jakiegokolwiek bądź rękodzieł nic bynajmniej odtąd szkodzić ani uwłaczać nie będzie im samym ani ich następcom w tymże zaszczyście szlachectwa i prerogatyw do niego przywiązanych.

Artykuł II „O prerogatywach mieszczan”

4. Po odbytej dwuletniej wystudze publicznej [...] od miast (wybrani) plenipotenci na następnym sejmie zaraz nobilitowani być powinni [...].
5. Wolno odtąd jest i będzie każdemu mieszczaninowi dóbr ziemskich [...] dziedzicznym prawem nabywać [...].
6. Który z mieszczan kupi całkowitą wieś lub miasteczko prawem dziedzicznym [...] na najpierwszym sejmie [...] nobilitowany zostanie.
7. Prócz tego na każdym sejmie 30 osób z mieszczan posesyje dziedziczne w miastach mających do zaszczytu szlacheckiego przypuszczonych być ma [...].
8. [...] któżby dosłużył się rangi sztabs-kapitana lub kapitana chorągwi u piechoty, a rotmistrza w pułku, mocą teraźniejszego prawa [...] (temu) my król dyplomata nobilitatis [...] wydawać będziemy [...].

Źródło E

K. Zienkowska, „*Sławetni i urodzeni. Ruch polityczny mieszczaństwa w dobie Sejmu Czteroletniego*”

Warszawa 1976, s. 176-177, 179

Krzysztof Zienkowski, współczesna badaczka dziejów społecznych polskiego oświecenia.

Promocje indywidualne [...] nie zmieniały modelu struktury społecznej, co najwyżej mogły wprowadzać pewne zmiany w społecznej stratyfikacji. Nie podnosiły statusu społecznego grup, z których arywiści (karierowicze) do stanu szlacheckiego przybywali, a raczej status ten obniżały, skoro trzeba było namaszczenia szlachectwem, aby być oficerem, urzędnikiem w magistraturach rządowych, nie mówiąc o awansie zawodowym i udziale w życiu politycznym – słowem skoro wciąż trzeba było „zostać szlachcicem, aby móc być człowiekiem.”

Źródło F

„M. Milutin do cara Aleksandra II”, Petersburg 2 stycznia 1864 r.

[w:] „*Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*”, op. cit., s. 38

Mikołaj Milutin (1818-1872), polityk rosyjski, od III 1864 przew. Komitetu Urządzącego do Spraw Król. Polskiego.

Tymczasem chłopu kuszą już trzeci rok pochlebne obietnice [...] rewolucyjnych partii. Buntownikom udało się nawet spełnić część swoich obietnic. Powinności włościańskie, jak wspomniano wyżej, w samej swej rzeczy ustały prawie wszędzie i lud, chociaż nie dowierza trwałości tak niebywałego porządku rzeczy, przecież wi-
docznie się traci i nie wie, co robić, przywykając stopniowo do tak korzystnego położenia. [...] Jednakże sprawa

powinności i zapewnienia ziemi dla chłopów nie wyczerpuje istoty kwestii włościańskiej. Chłopi aż dotąd byli pozbawieni zarówno trwałych posiadłości, jak organizacji społecznej; i własność ziemi, i lokalna władza [...] (w postaci [...]) wójta gminy [przeważnie dziedzica wsi]) skupiały się w ręku posiadającej szlachty. Teraz nie da się oddzielić sprawy zapewnienia ziemi dla chłopów od sprawy uchylenia władzy patrymonialnej.

Źródło G

Tabl. Ludność miejska na ziemiach polskich w latach 1870–1913

ZABÓR PRUSKI (ORAZ GÓRNY ŚLĄSK)		KRÓLESTWO POLSKIE		GALICJA	
Rok	Procent ludności miejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców	Rok	Procent ludności miejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców	Rok	Procent ludności miejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców
1871	26,4	1870	15,4	1880	17,2
1890	33,7	1890	17,7	1890	17,5
1910	43,7	1913	22,9	1910	19,8

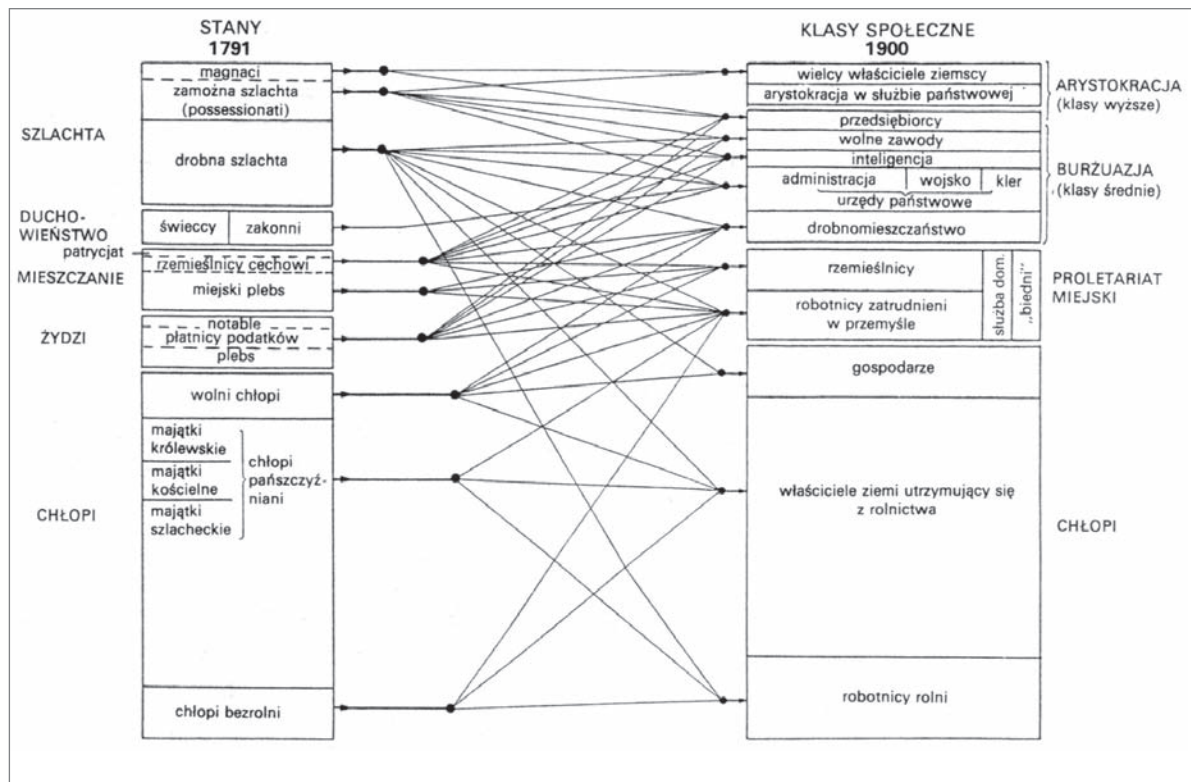
[za:] H. Imbs, „Miasta w kulturze polskiej doby przemysłowej”,
[w:] „Miasto i kultura polska doby przemysłowej”, Warszawa 1988, s. 90

Źródło H

Schemat – proces powstawania klas społecznych w XIX wieku (według N. Daviesa)

[w:] N. Davies, „Boże igrzysko. Historia Polski”, t. II od 1795 r., Kraków 1991, s. 237

Norman Davies, ur. w 1939, brytyjski historyk.

ARKUSZ ODPOWIEDZI

NA PODSTAWIE ŹRÓDŁA A

Zadanie 16. (1 pkt)

Wyjaśnij, czym różniła się struktura stanowa Mazowska od struktury stanowej pozostałych dzielnic Korony. Podaj dwie najbardziej istotne różnice. (Nie musisz cytować danych liczbowych).

NA PODSTAWIE ŹRÓDŁA B

Zadanie 17. (1 pkt)

Wyjaśnij, jakimi intencjami kierował się autor dzieła: Bartosz Paprocki, pisząc Herby rycerstwa polskiego.

NA PODSTAWIE ŹRÓDEŁ B, C

Zadanie 18. (2 pkt)

Według współczesnej definicji socjologicznej, społeczeństwo otwarte to takie, w którym awans jednostkowy lub grupowy jest nie tylko w szerokim zakresie możliwy, ale silnie kulturowo oczekiwany i wymagany.

Źródła B i C zawierają liczne informacje, które mogą być wykorzystane przy definiowaniu społeczeństwa zamkniętego. Zaproponuj definicję społeczeństwa zamkniętego, uwzględniając elementy zawarte w tych źródłach.

NA PODSTAWIE ŹRÓDŁA E

Zadanie 19. (1 pkt)

Wyjaśnij, czy zdaniem K. Zienkowskiej ustawodawstwo Sejmu Czteroletniego naruszyło dotychczasową wartość szlachectwa w życiu społecznym Rzeczypospolitej.

NA PODSTAWIE ŹRÓDEŁ D, E ORAZ WIEDZY POZAŹRÓDŁOWEJ
(UWZGLĘDNIJ POSTANOWIENIA KONSTYTUCJI 3 MAJA)

Zadanie 20. (2 pkt)

W ustawodawstwie Sejmu Czteroletniego nadrzędną wartością było urodzenie (szlachectwo) czy posiadanie? Przedstaw swoje stanowisko i argumentację.

Twoje stanowisko (teza):

Argumentacja:

NA PODSTAWIE ŹRÓDŁA F

Zadanie 21. (1 pkt)

Podkreśl właściwą odpowiedź.

Milutin sugeruje carowi, by

A. chłopom nadano wolność osobistą, ale bez ich uwłaszczenia.

B. utrzymano władzę miejscowego dziedzica (poddanie osobiste) i oczynszowano chłopów.

C. oczynszowano chłopów i zniesiono ich poddaństwo.

D. nadano chłopom ziemię na własność i zniesiono ich poddaństwo.

NA PODSTAWIE ŹRÓDŁA G

Zadanie 22. (1 pkt)

Tabela ilustruje przyrost ludności miejskiej na ziemiach polskich.

Podaj zabór, który cechuje największy odsetek ludności miejskiej i zabór, który cechuje najmniejszy odsetek ludności miejskiej u progu i wojny światowej.

Wyjaśnij, co było przyczyną tak znacznej różnicy w odsetku ludności miejskiej między tymi zaborami.

Zabory:

Przyczyna:

NA PODSTAWIE ŹRÓDŁA H ORAZ WIEDZY POZAŹRÓDŁOWEJ

Zadanie 23. (1 pkt)

Podaj dwie przyczyny procesu, który przedstawia schemat brytyjskiego historyka Normana Daviesa.

1.

2.

CZĘŚĆ III

ZADANIE ROZSZERZONEJ ODPOWIEDZI (20 PUNKTÓW)

Zadanie 24. (20 pkt)

Zadanie zawiera dwa tematy. Wybierz jeden z nich do opracowania.

Temat I

Scharakteryzuj przemiany, jakie dokonały się w społeczeństwie polskim od początku XIII do końca XV wieku.

Temat II

Scharakteryzuj przemiany, jakie dokonały się w społeczeństwie polskim w okresie Polski Ludowej.

Wybieram temat:

Zdający ma około 4 stron na napisanie wypracowania.

ZADANIA OD 1 DO 24 (50 PUNKTÓW)
Zasady oceniania:

- za rozwiązanie wszystkich zadań z arkusza można uzyskać maksymalnie 50 punktów (za rozwiązanie zadań testowych w części I – 20 punktów, za rozwiązanie zadań związanych z analizą źródeł w części II – 10 punktów i za zadanie rozszerzonej odpowiedzi z części III – 20 punktów)
- model odpowiedzi uwzględnia jej zakres merytoryczny, ale nie jest ścisłym wzorcem sformułowania (poza odpowiedziami jednowyrazowymi i do zadań zamkniętych)
- za odpowiedzi do poszczególnych zadań przyznaje się wyłącznie pełne punkty
- za zadania otwarte, za które można przyznać tylko jeden punkt, przyznaje się go wyłącznie za odpowiedź w pełni poprawną
- za zadania, za które można przyznać więcej niż jeden punkt, przyznaje się tyle punktów, ile prawidłowych elementów odpowiedzi (zgodnie z wyszczególnieniem w kluczu) przedstawił zdający
- jeśli podano więcej odpowiedzi (argumentów, cech itp.) niż wynika z polecenia w zadaniu, ocenie podlega tyle kolejnych odpowiedzi (liczonych od pierwszej), ile jest w poleceniu
- jeżeli podane w odpowiedzi informacje (również dodatkowe) świadczą o zupełnym braku zrozumienia omawianego zagadnienia i zaprzeczają logice udzielonej prawidłowej odpowiedzi, odpowiedź taką należy ocenić na zero punktów.

ZADANIA 1 – 15 – TEST SPRAWDZAJĄCY WIADOMOŚCI I UMIEJĘTNOŚCI – 20 PUNKTÓW

ZADANIE		MODEL ODPOWIEDZI	SCHEMAT PUNKTOWANIA	
NUMER ZADANIA	CZĘŚĆ ZADANIA		PUNKTY ZA POSZCZEGÓLNE CZĘŚCI ZADANIA	PUNKTY ZA ZADANIE
1.		A. cywilizacja grecka B. cywilizacja egipska C. cywilizacja rzymska D. cywilizacja z obszaru Mezopotamii Zdający otrzymuje 1 punkt za cztery poprawne odpowiedzi.		1 pkt
2.		Wydarzenie uznawane jest za koniec republiki w Rzymie i początek cesarstwa; inne możliwe stwierdzenie: ustanowienie pryncypatu przez Oktawiana Augusta. Zdający otrzymuje 1 punkt także za wskazanie przełomowego znaczenia wydarzenia w dziejach antycznego Rzymu (koniec jednej epoki i początek drugiej).		1 pkt
3.		A-2, B-4, C-3, D-5 Zdający otrzymuje 1 punkt za cztery poprawne odpowiedzi.		1 pkt
4.		Wczesne średniowiecze – A Pełne średniowiecze – B, C, F Późne średniowiecze – D, E Zdający otrzymuje 1 punkt za wszystkie poprawne odpowiedzi.		1 pkt
5.		1-B, 2-A, 3-D Zdający otrzymuje 1 punkt za wszystkie poprawne odpowiedzi.		1 pkt
6.		Sztuka romańska – 2, 3; Sztuka gotycka – 1, 4 Zdający otrzymuje 1 punkt za wszystkie poprawne odpowiedzi.		1 pkt

7.	A.	Jadwiga	1 pkt	2 pkt
	B.	Przykładowe odpowiedzi: ● spowodował ograniczanie pozycji monarchy ● spowodował wzrost znaczenia politycznego stanu szlacheckiego ● zapoczątkował ewolucję ustroju państwowego od monarchii stanowej do demokracji szlacheckiej. Uwaga: uznane są także inne odpowiedzi, o ile są one zgodne z prawdą historyczną. Zdający otrzymuje za dwie poprawne odpowiedzi – 1 punkt.	1 pkt	
8.	A.	Wojna trzydziestoletnia	1 pkt	2 pkt
	B.	1. Aspekt terytorialny: z wojny w dziedzicznych posiadłościach Habsburgów (lokalnej) konflikt przekształcił się w wojnę ogólnoniemiecką, a następnie europejską. 2. Aspekt ideowo-polityczny: wojna religijna przekształciła się w konflikt, w którym dominowały interesy polityczne (dynastyczne) i ekonomiczne. Zdający otrzymuje 1 punkt za uwzględnienie obu aspektów zmian.	1 pkt	
9.		Odpowiedź powinna wyraźnie podkreślać, że idea naturalnych, przyrodzonych, niezbywalnych praw człowieka oraz idea umowy społecznej, jako źródła władzy, nie dadzą się logicznie pogodzić z istotą władzy dziedzicznej, absolutnej, nieograniczonej.		1 pkt
10.		3		1 pkt
11.		A – 4, B – 2, C – 3 Zdający otrzymuje 1 punkt za wszystkie poprawne odpowiedzi.		1 pkt
12.	A.	Tekst nr 1: uwłaszczenie chłopów Tekst nr 2: reforma rolna (lub parcelacja wielkich majątków) Zdający otrzymuje za każdą poprawną odpowiedź – 1 punkt.	2 pkt	3 pkt
	B.	Różnica wynikała z odmiennego kontekstu historycznego.	1 pkt	
13.	A.	Okres złamania demograficznego przypada na lata 1912 – 1926.	1 pkt	2 pkt
	B.	Punkty przyznajemy tylko wówczas, gdy zdający udzielił poprawnej odpowiedzi na pkt A. Przykładowe przyczyny: ● I wojna światowa (straty będące skutkiem I wojny światowej) ● rozpad imperium (ubytki terytorialne Rosji) ● przewrót bolszewicki ● wojna domowa ● terror bolszewicki. Zdający otrzymuje za wskazanie dwóch przyczyn – 1 punkt.	1 pkt	

14.	Kolejno: 1) wojna radziecko-fińska 2) atak Hitlera na Francję 3) japoński atak na Pearl Harbor 4) lądowanie wojsk alianckich w Normandii 5) powstanie warszawskie 6) konferencja w Jałcie		1 pkt
15.	Możliwe odpowiedzi: – odzyskanie niepodległości przez te kraje – wyzwolenie spod hegemonii radzieckiej – otwarcie na Zachód i zapoczątkowanie procesu integracji z Europą Zachodnią. Należy uznać także inne, tożsame znaczeniowo, odpowiedzi. Do zaliczenia zadania wystarcza jedna prawidłowa odpowiedź.		1 pkt

ZADANIA 16 – 23 – ZADANIA ZWIĄZANE Z ANALIZĄ ŹRÓDEŁ WIEDZY HISTORYCZNEJ – 10 PUNKTÓW

ZADANIE	MODEL ODPOWIEDZI	PUNKTY CZĄSTKOWE	PUNKTY ZA CAŁE ZADANIE
16.	● Na Mazowszu udział szlachty w ogólnej liczbie ludności był znacznie większy niż w pozostałych dzielnicach Korony (prowincjach). ● Na Mazowszu udział mieszczan w ogólnej liczbie ludności był znacznie niższy niż w pozostałych dzielnicach Korony (prowincjach). Zdający nie musi cytować danych liczbowych, ale musi uwzględnić w odpowiedzi dwie istotne różnice.		1 pkt
17.	Paprocki przedstawiając rody szlacheckie (rycerstwo), ukazuje [chce podkreślić] ich zasługi, majątności, starodawne pochodzenie i rozrodzenie.		1 pkt
18.	Współczesna socjologia definiuje społeczeństwo zamknięte, jako to, które ogranicza lub całkowicie zamyka możliwość awansu w hierarchiach społecznych. (P. Sztompka, <i>Socjologia. Analiza społeczeństwa</i> , Warszawa 2002, s. 354). Zdający formułuje definicję na podstawie informacji zawartych w dwóch źródłach, stąd można oczekiwać uwzględnienia następujących elementów: ● społeczeństwo stanowe, silnie zhierarchizowane (o położeniu w strukturze społecznej decyduje urodzenie) ● istnienie barier społecznych (ograniczenia prawne, różnice majątkowe) ● niemożliwy (na szerszą skalę) awans międzystanowy (przecho-dzenie z jednej grupy/stanu [niższej] do drugiej [wyższej]) ● powszechnie odczuwana wysoka wartość (ranga) szlachectwa. Zdający otrzymuje za definicję z uwzględnieniem dwóch elementów – 1 punkt, a za definicję z uwzględnieniem trzech elementów – 2 punkty.		2 pkt
19.	Zdaniem Autorki ustawodawstwo Sejmu Czteroletniego nie naruszało tej wartości; dzięki temu prawu do stanu szlacheckiego urodzonych można było dostać się nie tylko przez urodzenie, ale drogą nadania szlachectwa za zasługi.		1 pkt

20.	Wariant A Teza: Wartością nadrzędną w ustawodawstwie Sejmu Czteroletniego pozostało urodzenie. Uzasadnienie: Pełnię praw politycznych posiadała nadal tylko szlachta, co prawda gwarantowało jej pełnię praw urodzenie w połączeniu z posiadaniem (szlachta posesjonacka), a samo urodzenie (szlachectwo) bez wymaganego stanu posiadania nie było wystarczającym warunkiem, by cieszyć się pełnią praw. Jednak posiadanie (cenzus majątkowy) było tylko jednym z warunków na drodze do uzyskania szlachectwa; mieszczanin zyskiwał pełnię praw politycznych w życiu publicznym będąc nobilitowanym (wchodząc w szeregi stanu szlacheckiego; awans mieszczaństwa dokonywał się poprzez uszlachcenie). Wariant B Powyższa kwestia jest przedmiotem dyskusji historyków, historyków prawa i socjologów kultury . Jeśliby zdający przedstawił logiczną argumentację, przemawiającą za tezą, iż ustawodawstwo Sejmu Czteroletniego starało się połączyć, w ówczesnych polskich realiach, te dwa elementy – cenzus urodzenia z cenzusem posiadania, a tym samym trudne staje się, z punktu widzenia zdającego, rozstrzygnięcie, który z nich zyskiwał rangę nadrzędną – to należy zdającemu przyznać punktację przewidzianą dla tego zadania (według schematu: teza – 1 pkt i jej argumentacja – 1 punkt). Wariant jednoznacznie niepoprawny Jeśli zdający stawia tezę, że wartością nadrzędną w tym systemie prawnym było posiadanie - nie otrzymuje punktów za powyższe zadanie.	1 pkt	
21.	D		1 pkt
22.	Zabory te to: zabór pruski i zabór austriacki (Galicja). Przykładowa odpowiedź: Ziemie polskie pod zaborem pruskim (oraz Górny Śląsk) w porównaniu ze znajdującą się pod austriackim panowaniem Galicją, były lepiej rozwinięte gospodarczo (uprzemysłowione), a tym samym bardziej zurbanizowane niż gospodarczo zacofana Galicja. Pod panowaniem pruskim była też część Górnego Śląska, ważny okręg wielkoprzemysłowy. Uwaga: zdający może wskazać zacofanie gospodarcze Galicji jako przyczynę zjawisk.		1 pkt
23.	Zdający powinien wskazać dwie przyczyny spośród podanych: ● rewolucja przemysłowa (industrializacja procesy urbanizacyjne) ● likwidacja poddaństwa ● uwłaszczenie chłopów (rozpad społeczeństwa stanowego - feudalnego, kapitalizacja gospodarki wiejskiej i stosunków społecznych na wsi) ● represyjna polityka państw zaborczych (np. represje caratu wobec drobnej szlachty w okresach powojennych, ubożenie szlachty) ● polityka gospodarcza państw zaborczych (np. ustalanie granic celnych, które sprzyjały bądź hamowały rozwój: handlu, przemysłu, rolnictwa) ● asymilacja i równouprawnienie Żydów. Zdający otrzymuje za dwie poprawnie podane przyczyny – 1 pkt.		1 pkt

ZADANIE 24. – ZADANIE ROZSZERZONEJ ODPOWIEDZI – 20 PUNKTÓW
Temat I

Scharakteryzuj przemiany, jakie dokonały się w społeczeństwie polskim od początku XIII do końca XV wieku.

KRYTERIUM SZCZEGÓŁOWE DLA POSZCZEGÓLNYCH POZIOMÓW	PUNKTY
I poziom: Zdający poprawnie umieścił temat w czasie i w przestrzeni; podał jedynie kilka informacji świadczących o tym, że zrozumiał temat; podał kilka, nie zawsze uporządkowanych, przyczyn i następstw omawianych zjawisk (omawianego procesu).	1-5
II poziom: Zdający poszerzył ujęcie tematu; w porządku chronologicznym przedstawił podstawowe informacje; wykazał się rozumowaniem historycznym, podał niektóre przyczyny i skutki; dostrzegł podstawowe etapy tych przemian i podjął próbę ich omówienia, charakterystyki.	6-10
III poziom: Zdający dokonał wyszczególnienia przemian; objął swymi rozważaniami konsekwentnie cały wskazany okres, dokonał trafnej selekcji faktów, które wykorzystał w charakterystyce omawianego procesu; temat przedstawił w ujęciu dynamicznym; dostrzegł najważniejsze etapy i uwzględnił wewnętrzne cezury, zauważył złożoność tych wydarzeń; wykazał się zrozumieniem pojęć niezbędnych do właściwego przedstawienia tematu.	11-15
IV poziom: Zdający w pełni scharakteryzował przemiany zachodzące w społeczeństwie polskim od XIII do XV w., egzemplifikując swój wywód starannie dobraną faktografią; odniósł się do wszystkich aspektów tego procesu. Dostrzegł kontekst polityczny zachodzących przemian, aspekty społeczne powiązał z gospodarczymi i demograficznymi, dostrzegł przyczyny i wyjaśnił okoliczności zmian, jakie dokonały się w pozycji poszczególnych stanów w XV w. Uwzględnił wewnętrzną stratyfikację poszczególnych stanów; sformułował wnioski, ocenił i podsumował, nawiązał do ocen historiografii.	16-20

Przy przyznawaniu punktów na określonym poziomie w zadaniu rozszerzonej odpowiedzi egzaminator będzie uwzględniał również: poprawność językową i stylistyczną oraz estetykę pracy.

Praca nie na temat – 0 punktów.

Temat II

Scharakteryzuj przemiany, jakie dokonały się w społeczeństwie polskim w okresie Polski Ludowej.

KRYTERIUM SZCZEGÓŁOWE DLA POSZCZEGÓLNYCH POZIOMÓW	PUNKTY
I poziom: Zdający poprawnie umieścił temat w czasie i w przestrzeni; podał jedynie kilka informacji świadczących o tym, że zrozumiał temat, bez wskazywania związków między nimi; podał również kilka, nie zawsze uporządkowanych, przykładów przyczyn i następstw omawianego procesu.	1-5
II poziom: Zdający uwzględnił podstawową faktografię; wykazał się rozumowaniem historycznym. Podał niektóre przyczyny i skutki; dostrzegł podstawowe etapy, umieścił je poprawnie w czasie i podjął próbę ich omówienia; w uproszczonej formie przedstawił charakterystykę zachodzących zmian.	6-10

III poziom: Zdający dokonał trafnej selekcji faktów, scharakteryzował zjawisko w ujęciu dynamicznym, dostrzegł najważniejsze jego etapy i uwzględnił wewnętrzne cezury, podjął próbę powiązania aspektów politycznych z gospodarczymi, kulturowymi i ideologicznymi, odnotowując kontekst międzynarodowy, dostrzegł złożoność procesu, uwzględnił przyczyny i okoliczności załamania się systemu komunistycznego w Polsce, podjął próbę oceny omawianego procesu.	11-15
IV poziom: Zdający konsekwentnie prześledził kolejne etapy przemian społecznych w okresie 1944 - 1989; wszechstronnie scharakteryzował proces - odniósł się do wszystkich jego aspektów; sformułował wnioski, dokonał własnej oceny i uwzględnił oceny historiografii.	16-20

Przy przyznawaniu punktów na określonym poziomie w zadaniu rozszerzonej odpowiedzi egzaminator będzie uwzględniał również: poprawność językową i stylistyczną oraz estetykę pracy.

Praca nie na temat – 0 punktów.